MASARYKOVA
UNIVERZITA

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Postavení dítěte při popírání rodičovství

Diplomová práce

NATÁLIE MAHDALOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kornel, Ph.D.

Katedra občanského práva
Program Právo a právní věda

Brno 2024

MUNI
LAW

Bibliografický záznam

Autor: Natálie Mahdalová
Právnická fakulta
Masarykova univerzita
Katedra občanského práva

Název práce: Postavení dítěte při popírání rodičovství

Studijní program: Právo a právní věda

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kornel, Ph.D.

Rok: 2024

Počet stran: 105

Klíčová slova: rodina, rodičovství, mateřství, otcovství, dítě, nejlepší zájem dítěte, participační práva dítěte

Bibliographic record

Author: Natálie Mahdalová
Faculty of Law
Masaryk University
Department of Civil Law

Title of Thesis: Position of the Child in Denial of Parentage

Degree Programme: Law and Legal Science

Field of Study: Law

Supervisor: Mgr. Martin Kornel, Ph.D.

Year: 2024

Number of Pages: 106

Keywords: family, parenting, motherhood, fatherhood, child, the best interest of a child, participation rights of a child

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá tím, jaká participační práva má dítě v rámci soudobé právní úpravy určování a popírání mateřství a otcovství v tuzemsku. Autorka se detailně zabývá postavením dítěte napříč jednotlivými právními domněnkami, pomocí nichž se otcovství určuje. Srovnávací metodou obou právních řádů České a Slovenské republiky pak zjišťuje závěry o rozdílnosti v dotčené oblasti a zároveň poukazuje na zjištěné nedostatky obou úprav s tím, že se pokouší nastolit jejich řešení, a předejít tak možným negativním dopadům v praxi.

Abstract

This thesis discusses what participation rights a child has under the contemporary legal framework for determining and denying maternity and paternity in the Czech Republic. The author looks in detail at the position of the child across the various legal presumptions by which paternity is determined. Using the comparative method of both legal systems of the Czech and Slovak Republic, she then establishes the conclusions on the differences in the area in question and also points out the identified shortcomings of both regulations, attempting to outline their solutions and thus prevent possible negative effects in practice.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci a téma **Postavení dítěte při popírání rodičovství** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury. Při zpracování této práce jsem nevyužila nástrojů umělé inteligence.

V Brně 24. června 2024 .....

Natálie Mahdalová

Poděkování

Vřelé poděkování bych chtěla věnovat v první řadě vedoucímu mé diplomové práce, Mgr. Martinu Kornelovi, Ph.D., za cenné rady, čas a ochotu ať již v rámci samotné realizace, tak také s výběrem vhodného tématu. Nesmím opomenout poděkovat ani rodině, přátelům a spolužákům za podporu v rámci celého studia.

Obsah

Seznam pojmů a zkratek 11

Úvod 12

1 Postavení dítěte a jeho práva 15

1.1 Participační práva dítěte ... 16

1.2 Nejlepší zájem dítěte ... 17

1.3 Právo dítěte znát své rodiče ... 20

1.4 Právo dítěte na péči a výchovu obou rodičů ... 22

1.5 Právo každého na soukromý a rodinný život ... 23

2 Rodina a rodičovství 28

3 Mateřství 31

3.1 Případy, kdy může být zpochybněno právní mateřství ... 32

3.2 Popírání mateřství ... 44

4 Otcovství 49

4.1 První domněnka otcovství vs. práva dítěte ... 50

4.2 Konverze první domněnky ve druhou vs. práva dítěte ... 55

4.3 Domněnka svědčící muži, který dal souhlas k umělému oplodnění matky, vs. práva dítěte ... 58

4.4 Druhá domněnka otcovství vs. práva dítěte ... 64

4.5 Třetí domněnka otcovství vs. práva dítěte ... 76

5 Aktivní legitimace dítěte k podání návrhu na popření otcovství dle soudobé právní úpravy 81

5.1 Slovenská právní úprava ... 84

6 Postavení dítěte v řízeních o určení a popření rodičovství 86

6.1 Dítě jako účastník řízení ... 87

6.2 Participační práva dítěte v řízeních o určení a popření rodičovství ... 89

6.3 Dítě jako zúčastněná osoba na prohlašovacím řízení dle druhé domněnky 90

7 Práva putativního otce **92**

8 Závěr **95**

Použité zdroje **98**

Monografie 98

Odborné články 99

Internetové zdroje 100

Ostatní prameny 102

Seznam pojmů a zkratek

ČR	– Česká republika
ESLP	– Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	– Evropská úmluva o lidských právech
LZPS	– Listina základních práv a svobod
NOZ	– zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NS	– Nejvyšší soud České republiky
OSPOD	– Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	– zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ÚS	– Ústavní soud České republiky
ÚPD	– Úmluva o právech dítěte
vs.	– versus
ZOR	– zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZŘS	– zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

„Rodina je skalnatý ostrov, který rodinné právo svými vlnami může pouze omývat.“ – Arturo Carlo Jemolo[1]

Odvětví práva rodinného bývá často označováno jako zrcadlo společnosti, které odráží jednotlivé politické, náboženské a kulturní aspekty daného státu možná víc než jakékoli jiné odvětví. Jedná se o soubor právních norem, který je specifický v tom, že je velmi stabilní. Pokud pak dochází k nějakým změnám, bývá tak zpravidla s velkým zpožděním a zároveň výraznou opatrností ze strany zákonodárce s otázkou, jak daleko až může zajít, aby se nedostal až na to samotné jádro, tvořené silným důrazem na tradici. V kontextu evropských států se tato tendence projevuje tak, že rodinné právo je nejméně vhodným adeptem na harmonizaci, ba dokonce unifikaci právních norem. Důvodem je rozdíl ve společenských hodnotách, ekonomickém rozvoji, a právě silnou rolí tradice, která je napříč státy rozdílná, ač mnohdy postavená na podobných hodnotách křesťanské morálky a demokracie.[2] V čase se mění pohled na rodinu, rodiče, reprodukci, a i samotné dítě. Na to, jaká má práva a jaké mu z nich plyne postavení v řízeních, která jsou v mnoha případech schopna zcela změnit jeho budoucí žití vzhledem k tomu, že dítě je ze všech článků, kterých se daná problematika dotýká, zpravidla tím nejzranitelnějším a nejslabším subjektem. Jelikož se tato úprava nachází v soukromém právu, jehož základní zásadou je mimo jiné

[1] Srov. Jemolo, A. C. *La Famiglia e il Diritto*. Annali della Facoltà Juridica della Università di Catania. II., 1948.

[2] Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 19–24.

ochrana slabší strany, musí se tato skutečnost odrazit také při tvorbě, interpretaci a aplikaci jednotlivých ustanovení rodinného práva.[3]

Práce obsahuje analýzu, která prozkoumá současnou českou právní úpravu právního vztahu mezi rodiči a dítětem, a to s využitím historické metody postavené na porovnání aktuální a již neúčinné právní úpravy. Značnou část tvoří také srovnávací metoda se sousedním právním řádem Slovenska, který byl vybrán s jednoduchou vidinou právní kultury, která by vzhledem k ještě donedávna společnému vývoji, měla nést značně společné rysy. Zajímat mě tedy bude primárně, do jaké míry se, řekněme značně konzervativní odvětví, jako je rodinné právo, a o to víc otázky mateřství a otcovství, dokáže lišit v porovnání mezi Českou a Slovenskou republikou. Zaměřím se také na to, která z nich klade v případě dotčených statusových otázek větší ohled právě na dítě. U jednotlivých institutů si pokusíme ukázat mezery a potenciální rizika pro samotné dítě. Zaměřím se také na deskripci právní úpravy *de lege lata*, neomezím se ale pouze na jeho popis, jelikož hlavním cílem práce je analyzovat stávající úpravu a pokusit se najít mezery jednotlivých pravidel. Z jednotlivých závěrů tak pokusím vyjít s myšlenkami *de lege ferenda* tak, abychom se drželi teze maximálního prospěchu pro dítě a minimální újmě ostatním.[4]

Struktura práce obsahuje úvod, který nastíní samotný obsah práce, a závěr, kde dojde ke shrnutí zjištěných poznatků. Text je členěn do sedmi kapitol, které se dále člení na jednotlivé podkapitoly. První kapitola tvoří základní práva plynoucí pro dítě z mezinárodních závazků spolu s tím,

[3] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 22.

[4] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 33.

jak se historicky vyvíjela. Následující kapitola pojme vysvětlení, kdo vlastně rodina a rodič je a proč je z hlediska práva důležité rozeznávat různé typy rodičovství. Třetí kapitola obsahuje výklad o mateřství a o tom, jak se v některých otázkách v čase mění také pro dítě. Další kapitola zahrnuje jednotlivá pravidla, dle kterých se v současnosti určuje a popírá statusový poměr otce k dítěti a jaké to má dopady na jeho postavení, včetně srovnání se slovenským právním řádem. Pátá kapitola, opět v porovnání, pojednává o neexistenci možnosti návrhu samotného dítěte k popření otcovství. Předposlední kapitola pak představuje procesní exkurz do problematiky postavení dítěte v samotném řízení. Závěrem bude nastolen exkurz do problematiky práv putativních otců.

Hlavním cílem diplomové práce pak bude zodpovědět otázku, jak se aktuálně jednotlivé složky participačních práv dítěte promítají v právní úpravě a praxi určování a popírání rodičovství dle jednotlivých právních domněnek. Následující text zároveň porovná, který ze sousedních právních řádů nabízí vyšší míru participace dětí v dotčených řízeních.

1 Postavení dítěte a jeho práva

Vývoj společnosti zapříčinil mimo jiné odlišné nahlížení na práva dětí. Po shonu událostí minulého století, do značné míry spojovaných s tragédií světových válek, kdy bylo jejich postavení převážně pasivní, doprovázené primárně požadavkem ochrany a péče, výrazně ovlivněno paternalismem a myšlenkou dítěte jako slabšího subjektu,[5] přinesla změnu v tomto pojetí na půdě pramenů mezinárodních smluv (kterými je ČR vázána a jež jsou dle Ústavy po jejich ratifikaci přímo aplikovatelné a přednostně použitelné před vnitrostátním právem v případě střetu[6]) až Úmluva o právech dítěte z roku 1989. Ta konečně stanovila za cíl vnímání dítěte jako subjektu práv, nikoli pouze jako objektu péče a ochrany ze strany jeho rodičů.[7] Úmluva svým obsahem představuje minimální standard ochrany a bývá důvodně označována jako *Magna charta práv dětí*.[8] Přelomovou mezinárodní smlouvu ratifikovalo již 196 států světa, což z ní činí úmluvu s nejvyšším počtem stran ve srovnání s ostatními lidskoprávními úmluvami, jež byly ve velkém počtu přijaty v druhé polovině minulého století. Stejně jako řada dalších států i ČR učinila ke smlouvě výhrady a tímto jednostranným prohlášením tak

[5] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 37 an.

[6] Čl. 10 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

[7] Čl. 3 Úmluvy OSN publikované pod č. 104/1991 Sb. m. s., o právech dítěte.

[8] Králíčková, Z. Právo na respektování rodinného života: tradice v. alternativy. In: Králíčková, Z. a kol. *Dny práva 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 71 an.

došlo v tuzemsku k přijetí ÚPD s výhradou ve vymezených situacích k čl. 7 odst. 1, ze kterého plyne právo dítěte znát své rodiče.[9]

1.1 Participační práva dítěte

Právním základem pro participační práva dítěte je čl. 12 ÚPD, dle kterého *„státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni"*.[10] Úmluva vymezuje dítě jako lidskou bytost mladší osmnácti let, s výjimkou situací, kdy dle právního řádu, který se na něj vztahuje, nedosáhne zletilosti dříve.[11] NOZ stanovil vyvratitelnou právní domněnkou hranici dvanácti let na to, kdy je dítě schopno přijmout informace a vytvořit si svůj názor, který může následně sdělit.[12] Dle ÚS je však povinnost orgánů vždy zjistit, zda je dítě schopno uplatnit svá práva a sdělit svůj názor i přes nesplnění věkové hranice, kdy výjimku připouští pouze v situaci, pokud by takové uplatnění nebylo fakticky možné nebo by nebylo v jeho zájmu.[13]

Jak již bylo zmíněno, dítěti dříve náleželo pouze pasivní právo na ochranu (*protection*) a zaopatření (*provision*). Postupně se relevantními

[9] Malenovský, J. *Evropská ochrana lidských práv* [online]. Mezinárodní právo veřejné. Právo a právní věda. Právnická fakulta. Masarykova Univerzita. 16. 10. 2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://is.muni.cz/auth/el/law/podzim2023/MP905Zk/um/zaznamy_prednasek/?predmet=1561776

[10] Čl. 12 Úmluvy OSN publikované pod č. 104/1991 Sb. m. s., o právech dítěte.

[11] Tamtéž, čl. 1.

[12] § 867 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[13] Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

dokumenty začaly přidávat i práva aktivní, čímž došlo k začlenění poslední skupiny, a to práva účasti dítěte (*participation*).[14]

Participační práva dítěte literatura rozděluje do čtyř skupin, a to na právo dítěte být informováno, vyjádřit svůj názor a své přání, ovlivnit rozhodnutí svým názorem nebo toto rozhodnutí samo učinit. Ve všech výše uvedených oblastech musí být tato práva vždy posuzována vzhledem k jeho nejlepšímu zájmu.[15] Nelze tedy mít za to, že by měla absolutní charakter a byla jediným hodnotícím kritériem. Tomu odpovídá také ustálená judikatura ÚS, dle které platí, že názor dítěte musí být v každém jednotlivém případě zohledněn a musí mu být umožněno, pokud je tomu dítě již schopné, aby se vyjádřilo. Zároveň, platí, že ač je jeho přání zásadním vodítkem k rozhodnutí, nesmí být tím jediným a je třeba komplexního posouzení jeho zájmů v každém jednotlivém případu zvlášť.[16]

1.2 Nejlepší zájem dítěte

Jedna z klíčových zásad rodinného práva, kterou je rozvinuta zásada ochrany slabší strany,[17] vychází z čl. 3 ÚPD, dle které „*zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče,*

[14] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 37 an.

[15] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 40.

[16] Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. II. ÚS 2919/14.

[17] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 22.

soudy, správními nebo zákonodárnými orgány".[18] Znění v původním dokumentu, které je právně relevantní pro interpretaci, však stanovuje tezi „*the best interest of the child*", tedy nejlepší zájem dítěte. Judikatura i doktrína pracuje s ohledem na nepřesný překlad s pojmem *zájem dítěte.*[19] Kdokoliv, kdo ovlivňuje život dítěte, musí dbát v první řadě na jeho zájmy. Dítě, jakožto zranitelný subjekt, který není schopen se sám plně chránit, je takto nositelem zvláštního postavení, kdy ostatní, kteří do jeho života zasahují, musí při své činnosti brát v potaz právě jeho zájem, který je předním hlediskem. ÚPD byla průkopníkem ve vnímání dítěte jako jedince, který má právo na vlastní sebeurčení a autonomii, které konečně podléhá mezinárodní kontrole nad jejím dodržováním.[20] Zásada tak spojuje právo dítěte nejen na jeho ochranu, ale i určitý mantinel k jeho samostatnosti s ohledem na míru jeho rozvoje.[21] Ústavní základ pak představuje čl. 32/1 LZPS, dle kterého je zaručena zvláštní ochrana dětí a mladistvých.[22] Nejlepší zájem dítěte, jakožto neurčitý právní pojem, se musí v každé situaci posuzovat *ad hoc* a objektivně, nelze jej zdůvodňovat pouze subjektivním pohledem osoby, která právo aplikuje – takový zájem by nemusel být nutně objektivně pro dítě tím nejlepším.[23] Často bude docházet k situacím, kdy se zásada dostane do střetu se zájmy ostatních osob, nebo s dalšími zásadami. V takovém případě dle judikatury NS i ÚS platí, že zájem dítěte má být zvažován vždy

[18] Čl. 3 Úmluvy OSN publikované pod č. 104/1991 Sb. m. s., o právech dítěte.

[19] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 27.

[20] Westphalová, L., Šínová, R. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*. 2019, roč. 158, č. 12. s. 1092 an.

[21] Čl. 12 odst. 1 Úmluvy OSN publikované pod č. 104/1991 Sb. m. s., o právech dítěte.

[22] Čl. 32 odst. 1 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

[23] Westphalová, L., Šínová, R. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*. 2019, roč. 158, č. 12. s. 1094 an.

na prvním místě, nikoli ale absolutizován: nelze uvažovat o jeho absolutní prioritě vzhledem k ostatním zájmům, ani naprosté nadřazenosti. NS se vyslovil tak, že *„z užití výrazu přední (primary) a nikoliv prvořadý (paramount) je dovozováno, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu; samotné rozhodnutí pak musí sledovat cíl stabilního, a nikoliv přechodného řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte".*[24] Podobně ÚS ve své konstantní judikatuře spatřuje zásadu jako přední hledisko, nikoli však jediné, a platí, že při aplikaci je nutno nalézt řešení konfliktu s dalšími oprávněnými zájmy vzhledem k ostatním okolnostem případu.[25]

Pokud by byl nejlepší zájem dítěte v kontextu rozhodovací praxe nejvyšším hlediskem, nezbývalo by, než jej v konkrétním případě definovat (ač by ale nemusel nejnutněji tím nejlepším být) a dále jej nesrovnávat s ostatními zásadami nebo jinými zájmy, čímž by pak došlo k jeho absolutizaci. Jelikož je ale tato zásada postavena pouze jako hledisko přední, musí nutně na definici nejlepšího zájmu dítěte v konkrétním případě navazovat test proporcionality s ostatními zájmy, a až pak konstatovat, zda je legitimní postavit do popředí právě zájem dítěte.[26]

---

[24] Shodně viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15.

[25] Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 2866/17.

[26] Hofschneiderová, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte [online]. *epravo.cz.* 17. 10. 2017. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html

Dle ÚS je nejlepší zájem dítěte nejen výkladovým vodítkem, ale zároveň samostatným hmotným subjektivním právem.[27] U kategorie řízení, které jsou předmětem této práce a jež přímo upravují práva a povinnosti dítěte, je jeho nejlepší zájem rozhodujícím kritériem a musí být vzat úvahu vždy.[28]

1.3 Právo dítěte znát své rodiče

Dítě má dle čl. 7 odst. 1 ÚPD právo znát své rodiče, pokud je to možné. Takové právo je součástí širšího práva na respektování soukromého a rodinného života a vychází z jeho extenzivního výkladu. Dikce napoví, že není absolutním, a zaručuje dítěti znát svůj původ pouze v mezích, *kdy je to možné*.[29] Nelze tak paušalizovat, že vždy bude informace o identitě rodičů v jeho zájmu. V mnoha případech nebude výjimkou, že by se naopak mohla stát spíše újmou. Takovou újmu presumoval i ÚS v jednom ze svých nejnovějších rozhodnutí, kdy neshledal protiústavním neprovedení testu DNA domnělého otce vůči dítěti, které žije ve stabilním rodinném zázemí s dalšími sourozenci a manželem matky. Ten být biologickým otcem sice nemusí, již vytvořené vazby mezi tímto matrikovým otcem a dítětem ale vytvářejí pevné rodinné zázemí, a nebylo by tak v zájmu dítěte, jež žilo do svých tří let v harmonickém prostředí, upřednostnit biologickou realitu domnělého otce a jeho právo na soukromý život. *„Zjištění pravdy o původu" je tedy ve vztahu k tříletému dítěti spíše abstraktní frází, která se ani netýká jeho*

[27] Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017 sp. zn. I.ÚS 3226/16, bod 29.

[28] Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2020, sp. zn. IV. ÚS. 950/19, bod 53.

[29] Cirbusová, M. Anonymita osvojení vs. právo dítěte znát svůj původ. In: Cirbusová, M. a kol. *Dny Práva 2011.* Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 18 an.

současného nejlepšího zájmu, nýbrž sleduje nejlepší zájem údajného biologického otce, jenž musí žít v nejistotě.[30] Na druhou stranu, vedle práva na informace garantované LZPS[31] a práva znát svůj původ jako takový, nelze opomínat i ostatní důvody, proč by dítě mělo znát svou genetiku. Často to navíc budou důvody velmi důležité z hlediska zdravotního stavu, a tedy jeho existence jako takové. Lze si představit situaci, kdy by bylo potřeba znát rodinnou anamnézu ve vztahu k projevené dědičné chorobě. Nejde tedy jen o jakési hledání sama sebe, ale často mohou být problémy daleko komplexnější.[32] Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, ČR omezila právo plynoucí dítěti z tohoto ustanovení prohlášením z roku 1991 za trvání Československa, které následně převzala i po jeho rozpadu. Tímto prohlášením majícím formu výhrady dle Vídeňské úmluvy o smluvním právu,[33] tak *„v případech nezrušitelných osvojení, která jsou založena na principu anonymity takovýchto osvojení, a umělých oplodnění, kde je lékař pověřený operací žádán zajistit, že manžel a manželka na jedné straně a dárce na straně druhé zůstanou jeden druhému neznámí, není nesdělení jména přirozeného rodiče nebo přirozených rodičů dítěte v rozporu s tímto ustanovením“.* Z toho plyne, že výhrada suspendovala právo dítěte znát své rodiče v případech nezrušitelného osvojení a umělého oplodnění. Výbor OSN pro práva dítěte, jenž dohlíží na plnění závazků k Úmluvě a kterému přísluší pravomoc vydávat rozhodnutí politického charakteru formou doporučení, již několikrát doporučil zvážit zpětvzetí této

[30] Nález Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2024, sp. zn. I. ÚS 1858/23.

[31] Čl. 17 odst. 1 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

[32] Dvořáková, J. Utajený porod. Praha, 2015. *Studentská vědecká a odborná činnost*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.

[33] Čl. 19 vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

výhrady s argumentací možného omezení plného výkonu dotčeného práva.[34]

1.4 Právo dítěte na péči a výchovu obou rodičů

Právo vychází především z čl. 7 odst. 1 a čl. 18 odst. 1 ÚPD, dle kterých má dítě obecně právo na péči obou rodičů a rodiče mají zároveň společnou rodičovskou odpovědnost.[35] Rodičovská odpovědnost dle tuzemského práva tvoří soubor práv a povinností osobního charakteru mezi rodiči a dětmi, které nejsou plně svéprávné. Institut má zajišťovat ochranu dítěte a náležitý výkon rodičovství v souladu s jeho nejlepším zájmem ze strany obou rodičů. Vycházíme z toho, že nezletilé dítě není schopno si samo řádně zajišťovat záležitosti týkající se jeho osoby.[36] Obsah rodičovské odpovědnosti rozvádí NOZ v § 858, který dále specifikuje demonstrativním výčtem práva a povinnosti rodičů, mezi které řadíme mimo jiné péči o dítě, jeho ochranu a udržování osobního styku s dítětem.[37] Každý z rodičů má rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu za předpokladu, že mu nebyla omezena, nebyl pozastaven její výkon, nebo jí nebyl zbaven. [38]

---

[34] Implementace Úmluvy o právech dítěte v České republice [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky.* s. 16. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91260

[35] Čl. 7 odst. 1 a čl. 18 Úmluvy OSN publikované pod č. 104/1991 Sb. m. s., o právech dítěte.

[36] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 851 až § 854 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

[37] § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[38] Rogalewiczová, R. *Dítě v rodičovském konfliktu.* Praha: Leges, 2019, s. 110 an.

1.5 Právo každého na soukromý a rodinný život

Klíčovým ustanovením je čl. 8 EÚLP, jež vznikla v souvislosti s požadavkem principu subsidiarity užívaného při univerzální ochraně lidských práv. Po přijetí Všeobecné deklarace lidských práv nastal požadavek, aby lidskoprávní katalogy přinesly prameny, které budou lidem co nejblíže, což mimo jiné znamená, že tato Úmluva, již přijala Rada Evropy roku 1950, je regionálního charakteru, jež utváří bližší vztah s jednotlivci uvnitř smluvních států než v případě smluv širších, univerzálních. Na dodržování EÚLP dohlíží Evropský soud pro lidská práva, u něhož se může jednotlivec domáhat ochrany svých práv porušených ze strany smluvního státu.[39] Článek vymezuje právo každého na respektování jeho soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Z uvedeného lze vyčíst čtyři základní oblasti ochrany, jejichž obsah postupně interpretuje ESLP. Vzhledem k tématu práce bude následující výklad zaměřen na první dva aspekty, které by se mylně na první pohled mohly zdát jako synonyma. Definovat pojem *soukromý život* není jednoduché mimo jiné díky tomu, že ESLP doposud nikdy nepodal obecné vymezení. Obsah neformuloval ani orgán dohlížející na dodržování Paktu o občanských a politických právech, jež obsahuje analogické ustanovení,[40] a ani český ÚS, který podává opět velmi široký

[39] Malenovský, J. *Evropská ochrana lidských práv*. [online]. Mezinárodní právo veřejné. Právo a právní věda. Právnická fakulta. Masarykova Univerzita. 16. 10.2 023. [cit. 18. 2. 2024]. https://is.muni.cz/auth/el/law/podzim2023/MP905Zk/um/zaznamy_prednasek/?predmet=1561776

[40] viz čl. 17 vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

výklad.[41] Základ tohoto práva tvoří negativní závazek ze strany státu, tedy existence určité soukromé zóny jednotlivce, do které nikdo nemá zasahovat. Patří sem jak nezasahování do fyzické a psychické integrity jednotlivce tvořené kupříkladu jeho právem na rozhodnutí o jeho sexuální orientaci nebo jménu, tak prostoru chápaného jako místo, tedy dům či byt, kam se může v případě potřeby stáhnout.[42] Na druhou stranu, z dalšího rozhodnutí vychází, že tato zóna se neomezuje pouze na onen vnitřní okruh, čímž by se nutně zapříčinilo nezahrnutí vnějšího světa. Pojem *soukromý život* tak zahrnuje i právo na vytváření vztahů s dalšími lidskými bytostmi včetně aktivity profesní nebo obchodní povahy.[43] Porušení práva na *soukromý život* ESLP shledal také v případě nejistoty o své vlastní identitě dítěte, které do svých šesti let nemělo informace o svém biologickém původu. Tuto nejistotu měly zapříčinit vnitrostátní soudy nepřiměřenou dobou řízení způsobené jejich nečinností.[44] Tím tedy naopak nedostály svému pozitivnímu závazku vůči jednotlivci. Co víc, porušení daného článku a práva mít najisto postavenou vlastní identitu připomněl také ÚS, kdy podřadil pod součást vlastní identity jednotlivce také právo vědět, kdo je koho rodičem a kdo je čím dítětem. Odkazoval se na skutkově rozdílná rozhodnutí ESLP, která však všechna stojí na preferenci shody biologické a právní reality v oblasti určování rodičovství a připomněl, že *„osoby, jež se snaží zjistit své příbuzné, mají*

[41] viz Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09, bod 19.

[42] Kratochvíl, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 867.

[43] *Niemietz proti Německu*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 16. 12. 1992 č. stížnosti 13710/88.

[44] *Mikulić proti Chorvatsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 7. 2. 2002, č. stížnosti 53176/99.

Úmluvou chráněný zájem na získání informací, nezbytných pro odhalení důležitých aspektů jejich osobní identity."[45]

Velmi podobně je na tom i obsah pojmu *rodinný život*, u nějž opět obecné vymezení absentuje. Na rozdíl od soukromého života je ale stěžejní rodinný vztah, jenž záleží na skutečné existenci blízkých rodinných vztahů. V tomto případě tak již existuje určitá sociální vazba mezi rodiči a dítětem. Taková skutečnost se posuzuje dle faktických vazeb v každém jednotlivém případě zvlášť.[46] Vztah nemusí být nutně založen tradičním manželským svazkem. V rozhodnutí *Marckx proti Belgii* ESLP přelomově určil rovné postavení dítěte narozeného v manželství a mimo něj, přimčemž případné rozlišování shledal v rozporu s právem na respektování rodinného života plynoucího z EÚLP. Z uvedeného tak plyne nejen rovné postavení manželských a nemanželských dětí, ale také rodičů, kteří mají právo na respektování rodinného života i v situaci, pokud se rozhodnou manželství neuzavřít. Ochranu na vnitrostátní úrovni představuje LZPS, která ve svém čl. 10 odst. 2 zaručuje právo každého na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého nebo rodinného života.

Tradiční koncept evropské rodiny, silně ovlivněn společnými hodnotami kontinentu, byl chápán jako soužití muže a ženy v manželském svazku, v tomto manželství narozeného dítěte a z toho vyplývající jednoduchá implicitní definice rodiče. V současnosti není otázka rodičovství stanovena pouze možností přirozeného početí dítěte a rodičem tak můžou být jednak také nesezdané páry, ba i jednotlivci sami vychovávající dítě. Jde o otázku velmi citlivou, která se postupně

[45] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 1. 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17.

[46] *K. a T. proti Finsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 12. 7. 2001, č. stížnosti 25702/94.

vyvíjí i právu navzdory, kdy správná rodinněprávní regulace musí odpovídat nastavení společnosti, aby nedošlo k úplnému odtržení od skutečnosti.[47] Pokrokem vědy, medicíny a odrazem společenské reality v dnešní době již dochází k překonání tradičního vstupování do společného soužití uzavřením sňatku. Čím dál tím více se do popředí dostává fenomén *kohabitace* neboli společného soužití muže a ženy mimo manželský svazek, čemuž také odpovídají statistiky poměru narozených dětí mimo manželství v EU.[48] Tento jev zásadně ovlivňuje zákonodárce při formulaci norem rodinného práva. To však neznamená, že ochrana rodiny poskytovaná státem by platila pouze pro soužití založené manželstvím. Pod pojmem rodina si nelze představit pouze tu tradiční – takovým uvažováním by došlo mimo jiné například k diskriminaci dětí narozených rodičům, jenž se rozhodli sňatek neuzavřít.[49]

Z uvedeného tak plyne nejen rovné postavení manželských a nemanželských dětí, ale také rodičů, kteří mají právo na respektování rodinného života i v situaci, pokud se rozhodnou do manželství nevstoupit.[50] Ochranu na vnitrostátní úrovni představuje LZPS, která ve

[47] Grochová, M. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. 2018, č. 3. s. 27 an.

[48] A rise in births outside marriage [online]. *Eurostat.* 7. 8. 2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage

[49] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 141–142.

[50] *Marckx proti Belgii*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 13. 6. 1979, č. stížnosti 6833/74.

svém čl. 10 odst. 2 zaručuje právo každého na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého nebo rodinného života.[51]

[51] Čl. 10 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

2 Rodina a rodičovství

Stěžejním pro pochopení dalšího výkladu bude definovat jeden ze základních stavebních kamenů rodinného práva, kterým je rodina a rodičovství. Základ vnitrostátní ochrany představuje čl. 32 LZPS, dle kterého se zaručuje ochrana rodiny, dětí, mateřství a rodičovství. Současný právní řád pojem rodina nevymezuje, a to jak z důvodu nejednotnosti charakteristiky v rámci jednotlivých společenských věd, tak kvůli tomu, že rodina jako celek není relevantním subjektem právních vztahů. ÚS pojem rodina chápe *„primárně nikoliv jako jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepříbuzenský, který vztah biologický napodobuje“*.[52]

Taktéž absentuje definice rodičovství i jeho případných dělení. Literatura považuje rodičovství za *„množství obtížně definovatelných kroků a úsilí, které formují citový, tělesný, duchovní, rozumový a mravní vývoj dítěte, rozvoj jeho společenských a kulturních vazeb“*.[53] Rodičovství lze chápat hned ve třech rovinách. Jedná se o právní, biologické a sociální rodičovství, kdy jejich vzájemný soulad je ideálním stavem. Pokud by v každém případě docházelo ke shodě a každý rodič by plnil definici ve všech třech rovinách, nemuselo by k žádné diferenciaci tohoto pojmu vůbec docházet. V mnoha případech ale nebude výjimkou, že taková shoda splněna nebude a biologický, právní a sociální rodič budou klidně

[52] Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

[53] Klíma, K. *Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 67.

i tři různé osoby, což je právě ten okamžik, kdy je na tyto pojmy nutno nahlížet jinak.[54]

Rodičovstvím se rozumí určení osobního statusu dítěte, jehož prostřednictvím dochází nejen k vytvoření vztahu mezi rodiči a dítětem samotným, ale také k jeho začlenění do širšího okruhu příbuzných. Tento status je velmi důležitý v mnoha sférách. Pokud se bavíme o té právní, je stěžejní pro odvětví jak soukromého, tak veřejného práva.[55] Rodiče mají rodičovskou odpovědnost a jsou zákonnými zástupci.[56]

Pokud jde o biologického rodiče, tady hovoří judikatura o vztahu založeném mezi poskytovatelem genetického materiálu a dítětem.[57] Jednoduše řečeno: biologické rodičovství vznikne spojením pohlavních buněk při souloži otce a matky. Jedná se o objektivní fakt, zcela nezávislý na právu.[58]

Co se sociálního rodičovství týče, nehraje roli toliko původ genetického materiálu, nýbrž faktický stav výchovy a výživy dítěte.[59] Sociální rodič je tedy ten, který o dítě ve skutečnosti trvale pečuje a zajišťuje jeho všestranný vývoj. Z této definice plyne, že nemusí jít nutně o biologického rodiče, nikterak ani rodiče právního. S pojmem sociálního rodiče NOZ nepracuje, v důvodové zprávě je ale přímo uveden u § 885, který ukládá práva a povinnosti manželovi nebo partnerovi rodiče dítěte

---

[54] Bruncko, S. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič? In: Šmíd, O., Westphalová, L. *Dny Práva 2012.* Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 1253 an.

[55] K tomu viz dědické právo.

[56] Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl 1: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 242–244.

[57] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

[58] Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl 1: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 242–244.

[59] Bruncko, S. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič? In: Šmíd, O., Westphalová, L. *Dny Práva 2012.* Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 1255 an.

za předpokladu, že spolu s dítětem žije v rodinné domácnosti.[60] Tímto se může, a často i bude, v případě sociálního rodiče jednat o partnera jednoho z rodičů, u kterého je vysoká pravděpodobnost vytvoření faktického vztahu s dítětem, který může vyústit i v silnější pouto než to biologické, které je pro dítě neméně důležité.

Právní rodiče jsou pak osoby, které takto určí právo. Ve své podstatě nejde o nic jiného, než o matku a otce, kteří jsou zapsáni v matriční knize jako rodiče. Takto určené otcovství a mateřství pomocí norem rodinného práva je relevantní a klíčové z hlediska určení vzájemných práv a povinností nejen v soukromém právu, ale i v právu veřejném.[61]

Ač tento požadavek není nikde pozitivně zaznamenán, z povahy věci vyplývá zájem na shodě právního rodičovství s rodičovstvím genetickým a sociálním, čemuž odpovídá také názor NS.[62]

[60] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 885 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

[61] Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl 1: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 242–244.

[62] K tomu viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

3 Mateřství

Zákon o rodině neupravoval určení mateřství až do roku 1998,[63] jelikož do té doby nebylo pochyb, převážně vzhledem k soudobým možnostem medicíny, kdo je matkou dítěte. ZOR tak znal pouze institut určování otcovství. Tradiční římskou zásadu *mater semper certa est*, podle které je matka dítěte vždy jistá, promítá NOZ v kogentním ustanovení § 775, který tak dále pokračuje v dosavadním pojetí mateřství. Matkou dítěte je tedy dle zákona bez výjimky žena, která jej porodila,[64] a to především kvůli naplnění požadavku jistého postavení dítěte hned v okamžiku narození.[65] Relevantním pro akt porodu je ukončení těhotenství živého či mrtvého dítěte, a to vynětím z těla matky při porodu.[66] Toto ustanovení je konformní také ve vztahu k požadavku mezinárodního práva, jelikož analogicky Evropská úmluva o právním postavení dětí mimo manželství stanovuje akt porodu jako jedinou relevantní skutečnost pro určování mateřství.[67] Porodem dochází k určení základního statusového poměru mezi matkou a dítětem, od kterého se odvíjí i určení otcovství a dalšího příbuzenstva. Bez matky tak

[63] Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

[64] § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[65] Jantošová, K. § 775. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

[66] Definici porodu stanoví příloha vyhlášky č. 297/2012 Sb., o listu o prohlídce zemřelého.

[67] Čl. 2 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s. o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.

nemůže být zapsán otec, proto je určování otcovství zcela závislé od určeného mateřství, a tím pádem stěžejní pro všechny dotčené osoby.[68]

Vývojem medicíny a čím dál častěji využívaného moderního reprodukčního lékařství, ať už asistované reprodukce z důvodu neplodnosti jednoho či obou partnerů, nebo surogátního mateřství, dochází k situacím, kdy původní genetický materiál, který byl použit pro zplození, nemusí pocházet od stejné ženy, která dítě následně porodí. V tomto případě mluvíme buď o dárcích genetického materiálu, nebo o náhradní matce. Jedná se tedy o roli třetí osoby, která je zcela nezávislá na rodičích.[69] Právně relevantní pro určení mateřství ale stále zůstává pouze žena, která dítě porodila, což bylo z historického hlediska nezpochybnitelnou realitou.

I ve slovenském právním řádu stále platí zásada, že matkou je žena, která porodila. Úprava je až na pár malých odchylek totožná.[70]

3.1 Případy, kdy může být zpochybněno právní mateřství

Jak již bylo nastíněno výkladem výše, v soudobé společnosti může docházet k situacím, kdy lze právní mateřství zpochybnit. V této otázce jde především o pokrok medicínský a o vytvoření poměrně nových institutů, o kterých je v této kapitole pojednáno. Na takovou realitu nicméně také reaguje platný právní řád s možností popřít vedle otcovství také mateřství.[71]

---

[68] Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 15 an.

[69] Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 73 an.

[70] § 82 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

[71] K tomu viz výklad o popírání mateřství.

3.1.1 Náhradní mateřství vs. práva dítěte

V případě surogačního neboli náhradního mateřství dochází k situaci, kdy náhradní matka, ať už z jakéhokoli důvodu, donosí dítě, které pochází z vaječné buňky jiné ženy. Takové jednání má směřovat k tomu, že po porodu dojde k předání dítěte původkyni těchto buněk, která bude mít od tohoto okamžiku status jak sociální, tak právní matky.[72] NOZ ale nedovoluje žádné dispozice samotným statusem matky na jinou ženu. Taková smlouva by byla nutně vzhledem ke kogentnímu pojetí určování mateřství posuzována jako absolutně neplatná,[73] jelikož dítě z povahy věci nemůže být předmětem jakékoli dispozice, ať už jednostranné, kdy by došlo ke zřeknutí se mateřství, nebo dvoustranné na bázi zmíněné smlouvy.[74]

Fenomén náhradního mateřství zmiňuje NOZ v jediném ustanovení,[75] kterým nevylučuje osvojení mezi příbuznými v linii přímé a mezi sourozenci v případě náhradního mateřství. Toto ustanovení má rozumné vysvětlení. Jelikož zákonodárce na problematiku náhradního mateřství ve své podstatě zanevřel, zůstává jediným způsobem jak legálně „*obejít*" starou římskou zásadu při náhradním mateřství institut osvojení. V praxi půjde pak velmi často o případy, kdy roli náhradní matky ponese právě blízký příbuzný.[76] Náhradní mateřství za odměnu

---

[72] Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 74.

[73] K tomu viz§ 1 odst. 2 a § 588 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[74] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47.

[75] § 804 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[76] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47.

by pak bylo schopné naplnit skutkovou podstatu trestného činu svěření dítěte do moci jiného, které kriminalizuje obchodování s dětmi.[77] NOZ navíc zakazuje zprostředkování osvojení, byť za nepatřičný zisk.[78] Náhradní mateřství v našem právním prostředí tak není zakázáno, ale ani explicitně dovoleno. Lze si představit situaci, kdy žena, která dítě porodí, nakonec nedá souhlas s osvojením. V těhotenství si totiž matka přirozeně vytváří k dítěti vztah, vzdát se ho po porodu tak může být pro náhradní matku velmi složité. Na druhou stranu může jít také o jednání za vidinou zisku ze strany náhradní matky, která si během těhotenství rozmyslí svou odměnu. Jednou ze základních podmínek osvojení je souhlas zákonem stanovených osob, kdy jednou z nich je právě matka dítěte, v našem případě tedy žena, která porodila. Jelikož smlouvy, jejichž předmětem plnění by bylo vydat dítě, nelze považovat za platné, ujednání stran v tom případě tak není ani jinak právně vymahatelné. Případným žalobám, v nichž by se dárkyně genetické látky dožadovala popření mateřství ženy, která porodila, tak nebude vyhověno.[79] Ač nebude možné rozporovat mateřství ženy, která skutečně porodila, k částečné satisfakci genetických rodičů by dopomohlo právo dítěte znát svůj původ. Dítě by se tak mohlo dožadovat u matky pravdy o svých biologických rodičích, kteří poskytli genetický materiál právě na základě jeho práva znát svůj původ. Jak již ale víme z výkladu výše, vzhledem k výhradě ČR k ÚPD, v případě asistované reprodukce byla zavedena anonymita dárce pohlavních buněk. Ač je zákonodárcem kladen důraz na

[77] § 169 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[78] § 798 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[79] Ciprýn, Š., Flašíková, L. Náhradní mateřství v českém právu [online]. *pravniprostor.cz.* 18.11.2019. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nahradni-materstvi-v-ceskem-pravu

řadu zdravotnických vyšetření před samotným zákrokem a údaje o zdravotním stavu dárce musí být uchovány po dobu třiceti let od provedení umělého oplodnění,[80] některé dědičné choroby nemusí být v rámci takového vyšetření předem známy. Vzhledem k neznámé identitě dárce, a tedy neexistující rodinné anamnéze, bude proto daleko složitější konkrétní problém odhalit.[81] V tuto chvíli tak pravděpodobně nebude mít „objednatelský" pár k dispozici žádný nástroj, kterým by mohl danou situaci změnit. Do úvahy by mohla přijít například žaloba ze strany páru, který by se domáhal sdělení okolností početí dítěti po náhradní matce. Někteří autoři se však domnívají, že takové žalobě by nebylo vyhověno, protože aktivní legitimaci k návrhu má pouze dítě.[82] Z praxe by pak nebyl novinkou ani ústupek druhé strany, kdy si „objednatelský" pár svoje počínání později rozmyslí a o dítě nebude jevit zájem. Důvody mohou být různé – v minulosti jím byl například špatný zdravotní stav narozeného dítěte nebo rozchod objednatelů.[83] Pokud by právní matka neměla vůli si dítě ponechat, nastává velmi ztížená situace primárně pro takto narozené dítě, jehož osud často končí v zařízeních vyžadujících okamžitou pomoc,[84] jelikož nepřipadá v úvahu vymáhání

[80] § 10 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

[81] Valc, J. Právo znát genetický původ jako součást osobnostních práv dítěte počatého anonymním způsobem. [online]. *pravniprostor.cz.* 18. 1. 2021. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/o-pravo-znat-geneticky-puvod-jako-soucast-osobnostnich-prav-ditete-pocateho-anonymnim-zpusobem

[82] Šínová, R. a kol. *Občanský zákoník IV. Svazek. § 655-975 Rodinné právo. Velký komentář.* 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 864.

[83] Pektorová, M., Ventruba, P. Surogace? Ano,či ne? Kazuistika. *Česká gynekologie*. Praha: Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně, 2015, roč. 80, č. 4, s. 299-301.

[84] Tzv. profesionální pěstouni, tj. klokánek, formy náhradní rodinné péče.

jeho následného osvojení vzhledem k nemožnosti uzavření surogační smlouvy. Mám za to, že postavení dítěte při realizaci náhradního mateřství vzhledem k výkladu výše je od začátku nejisté a soudobá úprava, která tuto problematiku takřka neřeší ani nezakazuje, tak dostatečně nedokáže hájit práva dítěte a jeho ochranu. Jak by měly vypadat úvahy *de lege ferenda?* Je řešením náhradní mateřství úplně zakázat jako tomu již došlo v mnoha zemích včetně sousedního Polska nebo Německa?[85] Taková otázka momentálně trápí i zákonodárce. Ztotožňuji se s nesouhlasným stanoviskem vlády k poslaneckému návrhu zákona,[86] kterým by mělo dojít k zavedení úplného zákazu náhradního mateřství. Mám za to, že úplný zákaz by nevedl k zamýšlenému cíli. Takovým počinem by totiž neplodný pár ztratil jedinou možnost biologických potomků a zároveň by docházelo k obcházení tohoto pravidla kupříkladu realizací náhradního mateřství v zahraničí, kde by vzhledem k rozdílným úpravám mohlo dojít k ještě větší nestabilitě práv takto narozeného dítěte. Zákaz by se tak v konečném důsledku mohl stát ještě větším rizikem, jelikož úprava napříč státy je nejednotná a přirozeně by tak docházelo ke specifické formě turistiky za účelem náhradního mateřství. Navrhla bych, aby při náhradním mateřství byla za určitých podmínek žena, která podala genetický materiál, následně i právní matkou, a to na bázi surogační

[85] Čamdžićová, S., Kučerová, T. Úvaha nad institutem náhradního mateřství v mezinárodním kontextu [online]. *pravniprostor.cz.* 27. 1. 2021. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/uvaha-nad-institutem-nahradniho-materstvi-v-mezinarodnim-kontextu

[86] Náhradní mateřství se zvrhlo ve výnosný obchod s dětmi, upozorňuje Válková, chce přísné tresty [online]. *ceska-justice.cz.* 27. 4. 2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.ceska-justice.cz/2023/04/nahradni-materstvi-se-zvrhlo-ve-vynosny-obchod-s-detmi-upozornuje-valkova-chce-prisne-tresty/

smlouvy, která by za předem stanovených a vynutitelných podmínek hájila práva všech dotčených osob a primárně dítěte, které je ze všech osob v tomto vztahu nejvíce ohroženo následnými událostmi. Úprava založená na římské zásadě by tedy zůstala zachována, ač by bylo možné výjimečně vydat soudní rozhodnutí v případě náhradního mateřství za splnění předem stanovených podmínek. Šlo by tedy *de facto* o zavedení obdoby britských *parental orders*, tedy zakotvení speciálního rozsudku o rodičovství, kterým by postavení dítěte bylo od začátku stanoveno najisto a nedocházelo by k nežádoucím situacím tak, jako je tomu v praxi dnes.[87]

Slovenský právní řád, stejně jako tuzemský, vytvořil v problematice náhradního mateřství právní vakuum, které nepodléhá žádné úpravě. Na rozdíl od českého zákonodárce navíc ale v zákoně o rodině explicitně stanovil, že dohody a smlouvy, které by se příčily pravidlu, podle kterého je pro mateřství relevantní toliko akt porodu, jsou neplatné.[88] Takové pravidlo tak není nutno dovozovat interpretací jiných ustanovení, jako tomu je v českém právním prostředí.

3.1.2 Anonymní a utajené porody vs. práva dítěte

V prvním případě půjde o situace, kdy se biologická matka rozhodne, ať už z jakéhokoli důvodu, rodit mimo zdravotnické zařízení a dítě odložit. Pokud se vyšetřovacímu orgánu nepodaří rodičku určit, dítě takto narozené dostane status nalezence bez zákonného zástupce a

[87] Adams, T. A focus on surrogate consent and parental orders [online]. *stowefamilylaw.co.uk.* 7. 2. 2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.stowefamilylaw.co.uk/blog/2023/02/07/a-focus-on-surrogate-consent-and-parental-orders/

[88] § 82 odst.2 zákona č. 36/2005 Z.z., o rodine a o zmene a doplneni niektorých zakonov.

identita matky pak zůstává anonymní. Stejně tak bude mít dítě status nalezence, pokud se nedokáže zjistit totožnost matky po jeho vložení do babyboxu.[89] Jedná se o fenomén schránek na odložení dětí, který je do dnešního dne upraven metodikou ministerstva, která upravuje pouze to, jak má po takovém odložení postupovat OSPOD.[90]

Jiný následek nastane, pokud se neprovdaná žena s trvalým pobytem na našem územní rozhodne přistoupit k utajenému porodu na svou písemnou žádost, která obsahuje i prohlášení, že nehodlá o dítě pečovat. Vdaná žena by nesplnila zákonné podmínky možnosti utajeného porodu, jelikož manželovi svědčí domněnka otcovství a takovým počinem by byla jeho pozice velmi oslabena. Na rozdíl od anonymních porodů je zde možno spatřovat vyšší míru zodpovědnosti ze strany matky, která porodí pod dohledem ve zdravotnickém zařízení. Veškeré dokumenty spojené s porodem toto zařízení zapečetí, otevřít jej může jen matka, která takto porodila nebo jiná osoba na základě rozhodnutí soudu. V tomto případě nebude mít dítě status nalezence – matka, která jej porodila, je nositelkou rodičovské odpovědnosti k dítěti, a je proto jeho zákonným zástupcem až do případného osvojení.[91] Do matriční knihy narození se dítě zapíše bez údajů o matce, avšak její identitu částečně prozrazuje příjmení dítěte, které je shodné s příjmením matky, jehož je v tuzemsku nositelem na základě vadné novelizace právní

[89] Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 20.

[90] MPSV vydalo metodiku pro případy dětí odložených do babyboxů. [online]. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. 16. 3. 2006. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.mpsv.cz/documents/20142/826137/160306b.pdf/890f3850-9dd1-72ef-26f0-aeae5145fca1

[91] Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 19.

úpravy.[92] Nelze pominout fakt, že zákonodárce opomněl v případě utajených porodů na práva otce, jehož poměr k dítěti je závislý na určení mateřství. Vzhledem k faktu, že takový porod může podstoupit žena, která není provdaná, pak takový počin nereaguje na situace, kdy dítě zplodí nesezdaný pár. Tato úprava dále neodráží právo dítěte znát svůj původ, jelikož jediným nástrojem, jak dítě může zjistit totožnost matky, je dle matričního zákona[93] právo nahlédnout do sbírky listin vedených k zápisu narození dítěte, které je omezeno věkovou hranicí dvanácti let. Jedná se tedy o určitou disproporčnost práv dětí narozených mimo manželství, jelikož provdaná matka nemůže rodit s utajenou identitou. Pro představu: procentuální podíl dětí narozených mimo manželství v ČR je mírně pod polovinou z celkové statistiky živě narozených dětí.[94] Úprava tak poskytuje řadu neznámých ve střetu práva na utajení matky, práva dítěte znát svůj původ a práva otce a dítěte na soukromý, potažmo rodinný život, a zasahuje tak široce do statusových práv dítěte. Matka tedy takovým rozhodnutím vezme šanci svému dítěti na život s vlastními rodiči. Není překvapením, že potenciální osvojení pak zajisté zhoršuje jeho neznámý původ, kdy budoucí osvojitelé nemají šanci poznat sociální ani genetické poměry takto osvojovaného dítěte.[95]

---

[92] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 167.

[93] § 8a odst. 3 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

[94] V prvním pololetí loňského roku činil podíl dětí narozených mimo manželství 47,7 % viz Pohyb obyvatelstva – 1. pololetí 2023. [online]. *Český statistický úřad.* 11. 9. 2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-1-pololeti-2023

[95] Šínová, R. a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 32.

Střet práva dítěte znát své rodiče a okolnosti narození s právem na soukromí biologického rodiče několikrát řešil ESLP. Z jeho rozhodnutí vyplývá, že je nutno zajistit spravedlivou rovnováhu mezi konkurenčními zájmy obou stran. Stát zároveň má vedle závazků negativních i závazek pozitivní v tom, že svým uvážením musí vytvořit přiměřenost mezi dotčenými zájmy a musí přijmout taková opatření, která zajistí práva všem. ESLP se vyslovil tak, že porušení práva dítěte znát svůj původ a své rodiče nastane v situaci, kdy dítě nemá možnost získat po narození jakékoli údaje o své biologické matce.[96] Na druhou stranu, zásah ESLP neshledal v případě, pokud úprava respektuje princip proporcionality a dítě má možnost seznámit se alespoň se základními údaji o své biologické matce, ač je její identita stále utajena.[97]

Primárním účelem zavedení anonymního mateřství bylo zachování života dítěte, tedy zabránění potratům nebo případným odložením.[98] Zůstává otázkou, zda by v případě, kdy by neexistovaly babyboxy a možnost utajených porodů, by opravdu docházelo k jednáním, kvůli kterým byly tyto instituty zavedeny. Neexistuje statistika, která by takovou tezi potvrzovala. Takové tvrzení tak nelze mít za bezvýhradné, jelikož nelze předurčit, jaká by byla situace, kdyby tyto možnosti neexistovaly a zda vůbec zmenšují počet dětí, které budou odloženy, a nebude tak známa identita matky. Pokud má utajený porod nahrazovat právě vložení dítěte do babyboxu nebo jeho odložení, měl by mít stejnou úpravu i z hlediska anonymity matky. Pokud si totiž

---

[96] *Godelli proti Itálii*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 25. 9. 2012 č. stížnosti 33783/09.

[97] *Odievre proti Francii*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 13. 2. 2003, stížnost č. 42326/98.

[98] Hrušáková, M., Králíčková, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 2, s. 57.

uvědomíme, že utajený porod *de facto* není úplně anonymní, vzhledem k příjmení dítěte po své matce a otevření sbírky listin po dovršení dvanácti let, budoucí matky, které nemají v úmyslu dítě vychovávat, pak nemusí mít motivaci takový porod podstoupit, a to i vzhledem k faktu jejich trvající rodičovské odpovědnosti až do případného osvojení. Nemám ani za to, že by na základě anonymních a utajených porodů došlo k nulové statistice porodů mimo zdravotnická zařízení. Žádné takové oficiální studie nejsou k dispozici.[99] Institut tak dle mého názoru neplní zcela správně svůj účel.

Slovenská úprava vykazuje rozdíly, které by na první pohled mohly působit jako nikterak významné, opak je ale pravdou. První výraznou odchylkou je, že tamní právní řád nevyžaduje v případě utajených porodů, aby žena, která se chystá porodit se skrytou identitou, měla trvalý pobyt na území Slovenska. To by teoreticky vzato mohlo působit velké potíže, jelikož by tak mohlo docházet k ještě složitějšímu postavení pro takto narozené dítě. Veškeré statusové poměry otce k dítěti se odvíjí od určeného mateřství. Na Slovensku může utajený porod podstoupit i žena vdaná, u jejíhož dítěte by jinak svědčila domněnka otcovství manželovi dle první domněnky.[100] Domnívám se, že takovým počínáním slovenská legislativa ještě více nabourává práva nejen manžela matky, ale tím i samotného dítěte. Jedinou pozitivní stránku věci by šlo spatřit v tom, že úprava nedělá fakticky rozdíly v právech dítěte narozeného mimo manželství, jako je tomu v tuzemsku.

---

[99] Stanovisko výborů ČPS JEP, ČNeoS JEP a Společnosti sociální pediatrie ČLS JEP k problematice babyboxů. [online]. *pediatrics.cz.* 7. 12. 2015. [cit. 18.2.2024]. https://www.pediatrics.cz/content/uploads/2018/08/stanovisko-k-babyboxum.pdf

[100] § 85 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

V zásadě nejvýznamnějším rozdílem, co se rychlosti celého procesu týče, je fakt, že v případě utajeného porodu není vyžadován souhlas matky k osvojení, pokud nejméně dva měsíce po porodu nejeví o dítě zájem.[101] Tuzemský právní řád takovou výjimku nezná a souhlas matky je tak zpravidla v tomto řízení vyžadován. Ovšem souhlas k osvojení není třeba od rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem, což odpovídá probíranému případu.[102] V praxi to však znamená, že celý proces v ČR bude prodloužen o vyslovení soudu, zda je třeba k osvojení souhlas rodiče.[103] Celý proces osvojení bude tedy o to delší, což neprospívá zájmům dítěte získat nové statusové poměry k rodičům, kteří mají zájem o ně pečovat. Příjmení dítěte určuje soud z podnětu matričního úřadu, a to stejně, jako by byli rodiče neznámí,[104] čímž slovenská legislativa více chrání identitu matky. Pokud jde o postavení samotného dítěte, ze zákona vyplývá, že zdravotní dokumentaci v zásadě nelze zpřístupnit jiné osobě, než je matka.[105] Dítěti tak na základě jeho práva znát svůj původ plynoucího z mezinárodních závazků i pro Slovensko nezbývá než se domáhat odpečetění této dokumentace u soudu, což jeho právo opět silně ztěžuje.[106]

[101] § 102 odst. 1 písm. c zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

[102] § 809 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[103] § 427 písm. c zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[104] § 4 odst. 7 a odst. 8 zákona č. 300/ 1993 Z. z., o mene a priezvisku.

[105] § 19 odst. 5, §25 a §25 zákona č. 576/2004 Z. z., o zdravotnej starostlivosti.

[106] Muránska, J. a kol. *Základy rodinného práva. Rodičia a deti – Výživné*. Bánska Bystrica: UMB Belianum, 2019, s. 79.

3.1.3 Záměna dětí a záměna matek vs. práva dítěte

Ač se jedná o jednotky zaznamenaných případů po celém světě, při pochybení personálu v nemocnici může dojít k obrovskému zásahu do soukromí a práva na rodinný život jak ženy, která v nemocnici porodila, tak otce a v neposlední řadě i dítěte takto zaměněného. Skutkově se učebnicové případy odehrály v České republice i na Slovensku, kdy došlo v obou případech k záměně dvou narozených holčiček ve zdravotnickém zařízení.[107] Pokud vynecháme zcela jisté nutné odškodnění za vzniklou újmu všech účastníků, z hlediska řešené problematiky je nutno popřít rodičovství jak matky, tak otce, a určit pak nové. Celé řízení bude bez pochyby velmi zdlouhavé vzhledem k faktu, kdy nelze řízení o popření mateřství a otcovství spojit v jedno.[108] Může se také stát, že v matrice bude zapsána jiná žena než ta, která porodila. Nejčastěji půjde o ženy cizí národnosti, které porodí na cizí doklady vzhledem k neexistenci jejich zdravotního pojištění a z toho vyplývající vidiny finančního zvýhodnění. Pokud nevznikne spor mezi biologickou a právní matkou, může proběhnout oprava zápisu matrikářem.[109] Zápis může být také v rozporu kvůli chybě v oznámení zdravotnickým zařízením. V případě konfliktu je nutno zahájit popěrné řízení dle ZŘS.[110]

---

[107] Zárubnická, A. Kukačky ve světe: Záměna dětí je častější, než by se zdálo. Kde všude se stala? [online]. *runwayonline.cz.* 22. 1. 2023. [cit. 18.2.2024]. https://runwayonline.cz/tema/zamena-deti-ve-svete-kde-vsude-k-ni-doslo/

[108] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 169.

[109] § 17 vyhlášky č. 207/2001, kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

[110] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 169.

3.2 Popírání mateřství

Před novelizací soukromého práva patřilo popírání mateřství ke sporným řízením, upraveným OSŘ, dle kterého mohlo dojít jak k určení, tak k popření mateřství.[111] Řízení bylo možné zahájit pouze na návrh určovací žalobou. Předmětem soudního řízení tak byla otázka, zda tu právo je, či není. Charakteru sporného řízení se příčila užívaná zásada vyšetřovací, dle které soud nebyl návrhem stran vázán a mohl provádět i jiné důkazy, než které navrhli účastníci. Před nabytím účinnosti nové úpravy znamenal charakter řízení, mimo jiného, pro dítě zcela nevyjasněné postavení ve sporu. Jedinou možností, jak se dítě mohlo stát stranou řízení, bylo přidat se na stranu žalovanou nebo žalující a nemělo tak v řízení vlastní postavení, čímž nemohlo pořádně hájit vlastní zájmy. Tato skutečnost mimo jiné vedla k tomu, že nebylo výjimkou, že se řízení uskutečňovala bez dítěte jako účastníka.[112] Novela z roku 1998 za účinnosti ZOR změnila pasáž pod názvem *popírání otcovství* na *popírání rodičovství*, čímž zcela správně reagovala na soudobou společenskou realitu, vzhledem k pokroku asistované reprodukce a legislativy utajovaných porodů, která v minulosti neexistovala, a kdy tehdejší prostředky medicíny vylučovaly jakýkoli rozpor s právním stavem, a tím i pochybnosti o určení mateřství. V dnešním světě už zásada *mater semper cesta est* nemusí mít podporu v reálném stavu a tím se může stát, že bude v rozporu se zájmem dítěte. Cílem nové procesní úpravy tak není pouhé vyřešení sporu mezi rodiči, ale primárně stanovení právních

[111] § 80 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění do 31. 12. 2013.

[112] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, poslanecký tisk č.931/0, s. 165.

poměrů dítěte do budoucna.[113] Výše rozebrané případy budou právě ty, při kterých může dojít ke sporu ohledně statusového poměru. Na tento rozvoj reagovaly i normy práva procesního. ZŘŠ upravuje popírání mateřství v § 426, dle kterého se v řízení o určení a popření mateřství použije ustanovení o určení a popření rodičovství přiměřeně. Nemluvíme tedy o analogii, nýbrž o volnějším použití ustanovení o otcovství.[114] Legislativním termínem *„přiměřeně“* totiž nutno chápat použití pouze tomu odpovídající části úpravy, které musí být také opřeno o sledovaný cíl úpravy právních vztahů.[115] Důležité je si také uvědomit, že jde o přiměřené užití procesních norem, nikoli hmotných.[116] Jelikož mateřství je postaveno na jednoduchém pravidle, ne na bázi zákonných domněnek, jako je tomu v případě otcovství, případů popírání mateřství lze očekávat podstatně méně, avšak neustálý vývoj nejen právní úpravy v případě asistované reprodukce, může rozpor zapříčinit. Nutno však dodat, že úprava hmotného práva s žádným takovým maternitním sporem nepočítá.[117] Pokud máme tedy přiměřeně pracovat pouze s právem procesním, vystává otázka, kdo je aktivně legitimován k podání návrhu na popření mateřství, jelikož tato legitimace vychází z hmotného práva. Pokud by se analogicky vycházelo z úpravy otcovství, která je

[113] Šínová, R. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1.1.2014 [online]. *Bulletin-advokacie.cz.* 21. 1. 2015. [cit. 18. 2. 2024]. http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1.-1.-2014

[114] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 170.

[115] K tomu viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2007, sp. zn. 21 Cdo 612/2006.

[116] Macková, A. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: Leges, 2016, s.738 an.

[117] Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 25.

postavena na pravděpodobnosti a nikoli na objektivně postaveném faktu porodu, vyšlo by nám, že aktivní legitimace by byla omezena a nedostala by se ani dítěti, ani domnělé matce. Pokud se tedy bavíme například o záměně dětí v porodnici, neměla by pak matka, která skutečně porodila, žádnou možnost, jak se svého dítěte domoci zpátky. Řada autorů[118] tedy dovozuje, že návrh může podat jak žena, která dítě porodila, tak ta, která dítě neporodila. Jde tak o návrh ženy, jejíž mateřství má být určeno, tedy pozitivní maternitní spor, tak té, již mateřství má být popřeno. V tom případě mluvíme o negativním maternitním sporu. Doktrína dále dovozuje, že není možné upřít podání návrhu ani dítěti, a to vzhledem k jeho právu znát své rodiče a svůj původ, ani domnělému nebo matrikovému otci. Okruh aktivně legitimovaných osob se tedy dovozuje šířeji, než při popírání otcovství a vzhledem k odlišnosti určování statusových poměrů. *De lege ferenda* by bylo vhodné tento výčet pozitivně zaznamenat, aby nedocházelo ke zbytečným sporům.[119] Nově je v duchu ustanovení § 13 odst. 1 ZŘS popírací řízení řízením nesporným, které je možno zahájit i bez návrhu.[120] Pokud je řízení vedeno na návrh, soud není vázán návrhem strany, navrhovanými tvrzeními ani důkazy. Sám musí *ex offo* zjišťovat skutečnosti důležité pro rozhodnutí, což je charakteristické pro zásadu vyšetřovací, kterou je řízení vedeno.[121] Předmětem maternitních řízení je s jistotou stanovit,

---

[118] K tomu shodně Jantošová, K. § 775. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023 a Frintová, D. § 775. In: Zuklínová, M. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 295 an.

[119] Frintová, D. § 775. In: Zuklínová, M. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 295 an.

[120] Viz par. § 13 odst.1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 793 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[121] § 20 odst.1 a §21 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

zda dotčená žena porodila dítě, které je totožné s tím, o kterém se vede řízení. V takovém případě bude rozsudek obsahovat pozitivní petit. V opačném případě v popíracím řízení vyslovit negativním výrokem, že matriková matka nerodila vůbec nebo rodila, ale jiné dítě.[122] Není vymezeno, jaký je relevantní důkaz ke zjištění faktického stavu, může tak být použito cokoli. V praxi se bude jednat zpravidla o lékařskou zprávu prokazující těhotenství ženy, porodopis nebo test DNA.[123] Místně příslušným je obecný soud dítěte, popřípadě nejde-li určit, pak obecný soud matky.[124] Řízení nesmí být ukončeno vydáním rozsudku pro zmeškání nebo uznání[125] a je vyloučeno přípravné řízení.[126] Místo něj je možno využít institutu *jiného soudního roku*, který slouží k projednání záležitostí dle zvláštních pravidel nebo ve zvláštních prostorách nedostupných veřejnosti. Jeho použití je vhodné v případech, kdy bude projednání věci v méně formálním režimu vhodným pro účastníky.[127] U určování a popírání rodičovství tak nelze využít žádného institutu, který by urychlil řízení na úkor dokazování.[128] Rozsudek je konstitutivní s účinky *erga omnes* a působí *ex nunc*, tedy od právní moci rozhodnutí.[129] Mezi účastníky řízení bude spadat zejména žena, která dítě porodila,

---

[122] Jantošová, K. § 775. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

[123] Králíčková Z., Kyselovská, T. § 775. In: Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 494.

[124] § 417 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

[125] Tamtéž, §20 odst. 3.

[126] Tamtéž, §17.

[127] Svoboda, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 33.

[128] Tamtéž, str. 31.

[129] Rozhodnutí tak nemá zpětný účinek. K tomu viz analogicky rozsudek o určení otcovství, viz usnesení Ústavního soudu ze dne 20.12.2011, sp. zn. I. ÚS 2503/11.

matriková matka, jejíž mateřství má být popřeno, dále žena, jejíž statusový poměr k dítěti má být popřen, samotné dítě zastoupené v řízení opatrovníkem, který hájí jeho práva, a případně také putativní či matrikový otec.[130]

Slovenská úprava vykazuje rozdíly ve vysoce relevantních bodech. V případě maternitních sporů na rozdíl od českého zákonodárce explicitně vymezuje osoby, které jsou aktivně legitimované k podání návrhu na určení nebo popření mateřství. Těmito osobami je žena, která o sobě tvrdí, že je matkou, otec dítěte a osoba, která prokáže na řízení právní zájem.[131] Takový právní zájem pak bude mít bezpochyby samotné dítě, na základě jeho práv garantovaných mezinárodními závazky, putativní neboli domnělý otec, matka, která o sobě tvrdí, že není matkou dítěte, a mimo jiné i dědic.[132] Stejně tak výslovně stanoví okruh účastníků řízení, kterými je navrhovatel, dítě, matka a otec.[133] Mám za to, že taková úprava dává vyšší jistotu všem potenciálně dotčeným osobám vzhledem k tomu, že legislativa se zde vydala cestou samostatné procesní úpravy mateřství i otcovství a neodkazuje tak pouze na přiměřené použití ustanovení jiných.

[130] Králíčková Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 494.

[131] § 83 odst.2 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

[132] Muránska, J. a kol. *Základy rodinného práva. Rodičia a deti – Výživné*. Bánska Bystrica: UMB Belianum, 2019, s. 81.

[133] § 108 odst. 1 zákona č. 161/2015 Z. z., civilný mimosporový poriadok.

4 Otcovství

Mater sepmer certa est, pater incertus est. Stejně tak jako základní statusové poměry mateřství, i otcovství, ač již prošlo řadou změn, stále stojí na základě starého římského pravidla, dle kterého je matka vždy jistá, otec nejistý. Na rozdíl od přirozenoprávního základu určení mateřství nastíněného výše, statusové poměry otce k dítěti vznikají na bázi zákonem stanovených vyvratitelných domněnek vycházejících z pravděpodobnosti. Základem takového vztahu je stále určené mateřství, bez kterého nelze určit žádné další rodinné vazby, a tedy ani ty otcovské.[134] Zákonné domněnky mají původ již ve starém Římě a platí, že otcem je ten, na koho ukazují domněnky (*pater vero is est, quem nuptiae demonstrant*). Doba vzniku domněnek napoví, že v té době nebylo možné znalecky otcovství nikterak hodnotit, neexistovala metoda asistované reprodukce a byla vysoce ceněna legitimita manželského dítěte.[135] V soudobé společnosti se může zdát systém zákonných domněnek již zcela překonaný a neodpovídající společenské realitě, a to předně díky rozvoji DNA diagnostiky a s tím spojeného *de facto* jednoznačného určení otcovství pomocí této moderní techniky.[136]

[134] Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 25 an.

[135] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 173.

[136] K tomu viz Nález Ústavního soudu ze dne 28.2.2008, sp. zn. I. ÚS 987/07.

4.1 První domněnka otcovství vs. práva dítěte

První domněnka otcovství stanoví *ex lege* bez dalšího otcem dítěte manžela matky za předpokladu, že se dítě narodí v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne ode dne, kdy manželství zaniklo, bylo manželství prohlášeno za neplatné, nebo nově také za předpokladu, kdy byl manžel matky prohlášen v tomto časovém úseku za nezvěstného. Takové pravidlo odpovídá zákonem stanovené zásadě zvláštní ochrany rodiny a manželství.[137] Tři sta denní ochranná doba historicky chránila *pohrobky*, tedy děti, které se narodily po smrti manžela jejich matky.[138] Pokud se žena znovu provdá, přísluší domněnka otcovství pozdějšímu manželovi, a to i za předpokladu, kdy se dítě narodí před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.[139] Domněnka je postavena na historickém a celospolečenském konsenzu presumované věrnosti mezi manželi. V rovině evropského kontinentálního práva, silně ovlivněného křesťanskou tradicí, byla historicky povinnost věrnosti v manželském svazku vázána pouze na ženu, avšak po následném zrovnoprávnění obou pohlaví zavazovala také muže.[140] Tomuto hodnotovému myšlení odpovídá také konstantní ustanovení zákona, který i dnes zakotvuje povinnost manželské věrnosti.[141]

Tato idea ctí i práva dítěte samotného, u nějž je v zájmu, aby byly jeho statusové poměry určeny co nejdříve, tedy nejlépe hned po narození.

---

[137] § 3 odst.2 písm. b zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[138] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 174.

[139] § 776 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[140] Radvanová, S. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978, s. 60

[141] § 687 odst.2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zájem je také na stabilitě takového poměru dítěte, a pokud možno, je z hlediska jeho nejlepšího zájmu vhodné, aby se po dobu života následně neměnil. Pokud ano, tak tehdy, kdy ještě sociální vazby nejsou plně rozvinuty.[142] Domněnka byla několikrát rozporována před ESLP, který potvrdil, že takové nastavení, kdy je otcem dítěte za trvání manželství ze zákona manžel matky, kopíruje požadavek právní jistoty a bezpečnosti v rodinných vztazích, jelikož je důvodné, aby soudy upřednostnily zájem dítěte a jeho rodiny nad zájmem otce na určení biologického otcovství.[143]

4.1.1 Popírání prvé domněnky otcovství

Ač je první domněnka stanovena ze zákona, jak právní otec, tak matka mají možnost otcovství dle první domněnky popřít. Vzhledem k požadavku stabilních rodinných vztahů dítěte a jeho nejlepšímu zájmu je takové popření vázáno na zákonem stanovenou popěrnou lhůtu, která v případě popěrného práva matrikového otce činí šest měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, čili je lhůtou subjektivní. Nejpozději lze takového práva využít v objektivní lhůtě šesti let od narození dítěte. Jde také o lhůtu prekluzivní, kdy po jejím uplynutí právo otce na podání návrhu zaniká. Výjimku dodává v § 792 NOZ,[144] dle kterého může soud takto zmeškanou lhůtu na návrh prominout v případě, kdy to kumulativně vyžaduje zájem dítěte[145] a veřejný pořádek. Z ustanovení plyne, že soud není povinen

[142] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 174.

[143] *Nylund proti Finsku,* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 6. 1999, stížnost č. 27110/95.

[144] § 792 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[145] Například na jeho právo znát svůj původ a své rodiče.

takovému návrhu vyhovět a nevyplývá z něj tedy ani žádný právní nárok navrhovatele lhůtu prominout. Pokud nebude jedno ze stanovených kritérií naplněno, soud takový návrh zamítne.[146] Úprava je konformní ve vztahu k ustálenému rozhodování ESLP, z jehož rozhodovací praxe vyplývá, že je nutno najít určitou rovnováhu zájmů mezi všemi dotčenými osobami. Obecně lze spatřovat v rozporu zájem na právní jistotě v rodinných vztazích s nejlepším zájmem dítěte a právem otce na popření svého statusového poměru.[147] Takto nastavené popěrné lhůty v tuzemském právním prostředí splňují jak požadavek stability rodinných vztahů dítěte, tak v určitých výjimečných situacích a za předem stanovených podmínek dovolují soudu tuto lhůtu prominout. ESLP se zároveň několikrát vyslovil, že není možné, aby v každém případě stanovená domněnka převažovala biologickou a společenskou realitu za předpokladu, kdy by nebyl takto výsledný stav na základě zákonné domněnky v zájmu žádné zainteresované osoby.[148] Popěrné právo má také matka dítěte. Zákon jí ukládá šestiměsíční objektivní prekluzivní lhůtu s tím, že může být prominuta soudem stejně jako v případě lhůty otce. Začátek popěrné lhůty je stanoven narozením dítěte. Není vyloučen ani návrh dle § 777 NOZ.[149]

---

[146] K tomu viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016.

[147] K tomu viz *Shofman proti Rusku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 2005, stížnost č. 74826/01.

[148] K tomu viz *Paulík proti Slovensku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 10. 2006, stížnost č. 10699/05.

[149] Jantošová, K. § 789. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

4.1.2 Postavení dítěte při popírání otcovství dle prvé domněnky

Jelikož první domněnka nastupuje bez dalšího ze zákona, není zde žádný prostor na zkoumání nejlepšího zájmu dítěte před jejím použitím. Otcem je tak ze zákona manžel matky bez ohledu na to, zda je tato skutečnost v jeho zájmu. Na druhou stranu, zájem dítěte narozeného v manželství je spatřován hned v tom, že se dnem narození takřka okamžitě upraví jeho statusové poměry do budoucna. Mimo to dle judikatury NS platí, že v zájmu dítěte je jistě soulad právního, biologického a sociálního rodičovství.[150] S kombinací ideje první domněnky, kde se presumuje vzájemná věrnost manželů, je tak splněn požadavek ÚPD, která hned ve své preambuli stanoví, že *„státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, a znávajíce, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění“*.[151] Zájem dítěte se v ustanovení upravující první domněnku vyskytuje vedle veřejného pořádku jako jeden z předpokladů pro možné prodloužení popěrné lhůty soudem. Analogické ustanovení § 793 NOZ, který soudu umožňuje zahájit popěrné řízení z moci úřední za situace kumulativně splněných zákonných požadavků, v případě prvé domněnky neexistuje. Absence takového ustanovení pak může zapříčinit zjednodušení páchání podvodů jako například fenoménu sňatku na oko za vidinou získání státního občanství nebo legalizace pobytu cizince na státním území, což

[150] K tomu viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.
[151] Preambule Úmluvy OSN publikované pod č. 104/1991 Sb. m. s., o právech dítěte.

s sebou může nést velmi negativní dopad na možnosti domoci se svého práva jak putativního otce, tak dítěte, jelikož aktivní legitimace k popření otcovství v jejich případě neexistuje.[152]

4.1.3 Slovenská právní úprava

Stejně jako v tuzemsku, i na Slovensku stále platí systém tří zákonných domněnek otcovství, a i přes vysokou podobnost obou právních řádů a po mnoho let jednotného společenského rozvoje, vykazuje slovenská právní úprava v probírané oblasti značné rozdíly. Co se první domněnky týče, rozdíl je možno spatřovat v délce popěrných lhůt. Mezitím, co popěrné právo matky spočívá v tříleté popěrné lhůtě dané objektivním počátkem stanoveným narozením dítěte, což je v porovnání s českým právním řádem šestkrát delší, u manžela matky dokonce není vůbec objektivní lhůta stanovena a návrh lze podat do tří let ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech, které důvodně zpochybňují jeho otcovství k dítěti.[153] Mám za to, že taková úprava v porovnání s tuzemskou není zcela vyhovující. Pokud se totiž bavíme o postavení dítěte, z povahy věci je tříletá objektivní popěrná lhůta matky a neexistující objektivní lhůta, která náleží matrikovému otci, neúměrná vzhledem k dítěti, které má sice právo na to, vědět, kdo jsou jeho rodiče, ale takové právo není absolutním. V zájmu dítěte je, aby jeho status byl co nejdříve určen a dále již v nejlepším případě neměněn, což odpovídá úpravě v ČR, kde jsou popěrné lhůty stanovené objektivně a v krajních případech může soud tuto lhůtu prominout. Vzhledem k neexistenci jakési horní hranice věku dítěte a vzhledem k právu otce popřít jeho

[152] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 556.

[153] § 86 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

statusové poměry je pak možné, že k popření může dojít *de facto* kdykoli. Charakter lhůty takto podporuje nejistotu a nestabilitu vazeb dítěte k rodičům. Řešením by bylo zavedení systému podobného našemu právnímu řádu, kdy by lhůta byla stanovena objektivně a pouze ve výjimečných případech a za předem stanovených podmínek by ji bylo možné prominout.

4.2 Konverze první domněnky ve druhou vs. práva dítěte

Značnou novinku po rekodifikaci soukromého práva přinesl NOZ v § 777. Pravidlo, které má zjednodušit řešení situace, kdy biologické otcovství svědčí jinému muži než manželu matky, nabízí řešení, které tkví v souhlasném prohlášení manželem (nebo případně bývalým manželem) matky a jiným mužem a připojením k oběma prohlášením samotnou matkou o tom, že otcem dítěte je tento jiný muž. Takové prohlášení lze činit za situace, kdy se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvod nebo neplatnost manželství a třístým dnem od právní moci rozhodnutí, jímž se manželství rozvádí nebo prohlašuje za neplatné. Po novele z loňského roku lze onu *trojdohodu* učinit před matričním úřadem nebo zastupitelským úřadem České republiky, nikoli tedy pouze na základě návrhu v soudním řízení, jako tomu bylo do účinnosti nové úpravy. Prohlášení je nutno učinit v hmotněprávní lhůtě v mezidobí mezi početím dítěte a před uplynutím jednoho roku od jeho narození.[154] Před novelizací z minulého roku prohlášení nešlo učinit

[154] Zákon č. 414/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

k *narciturovi,* tedy k dítěti počatému, nikoli však narozenému.[155] Účinná verze ustanovení dopomáhá k co nejrychlejšímu ustanovení poměrů k dítěti a zjednodušuje proces určování otcovství v nesporných případech.[156] Účel tohoto ustanovení lze shledat v reakci zákonodárce na vysokou míru rozvodovosti manželství v ČR a s tím souvisejícím faktem, kdy je v mnoha případech biologický otec odlišný od toho matrikového, určeného dle domněnky prvé. Velkou novelou ZOR z roku 1998, která mimo jiné stanovila pravidlo, kdy řízení o úpravě poměrů k nezletilému předchází samotnému rozvodovému řízení, se toto řízení pro sezdané rodiče nezletilých dětí značně zkomplikovalo a prodloužilo, což mělo za příčinu v mnoha případech narození dítěte stále do dřívějšího manželství. Pokud by dotčené ustanovení nebylo zakotveno, souladu biologického a matrikového rodičovství by předcházelo často zdlouhavé a také velmi finančně nákladné popěrné řízení, na nějž by následně navázalo řízení určovací, jelikož právní otec by byl stále dle první domněnky původní manžel. Vzhledem k tématu práce je nutno podotknout, že zavedení této domněnky zajišťuje co nejrychlejší nastavení poměrů k dítěti, a to bez nutnosti dalších zdlouhavých řízení.[157]

Na ustanovení reagovaly také procesní předpisy zavedením zvláštního řízení dle ZŘS.[158] Postup má sice celou situaci zjednodušit a urychlit nápravu statusových otázek k dítěti v co nejkratším čase, v praxi

---

[155] Šmíd, O. a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 29 an.

[156] Konečná, D. Co přináší novela zákona o matrikách v roce 2024? [online]. *arws.cz.* 11. 3. 2024. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.axrws.cz/novinky-v-arrows/co-prinasi-novela-zakona-o-matrikach-v-roce-2024

[157] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 508.

[158] § 416 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

ale často přináší úskalí v podobě prodloužení rozvodového řízení. Jelikož, jak již bylo řečeno výše, pokud se dítě narodí před samotným rozvodem, a ač bylo již započato řízení o určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné, soud musí předně rozhodnout o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu, a to především otázky péče o nezletilého a výživného.[159] Přednostní postup kogentně stanoví NOZ.[160] *De lege ferenda* by bylo v zájmu dítěte vhodné, aby v případě jeho narození až po zahájení rozvodového řízení a kumulativně podaného návrhu na určení otcovství souhlasným prohlášením dle této domněnky, nebylo obligatorně nutné rozhodnout o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu. Řešením by se nabízela možnost učinit souhlasné prohlášení před samotným rozvodem manželství, které by bylo vázáno na odkládací podmínku, spočívající v pravomocném rozhodnutí o rozvodu manželství. Tímto postupem by bylo ušetřeno velké množství zcela zbytečného času stráveného dalším řízením, jelikož by se *nota bene* po právní moci rozsudku stal otcem jiný muž, a tím by nemuselo zcela vůbec dojít k určování poměrů k dítěti po rozvodu, jelikož statusový poměr otce ponese jiný muž.[161]

4.2.1 Slovenská právní úprava

Ve slovenském právním řádu neexistuje pravidlo odpovídající tomu tuzemskému. To znamená, že v případě, kdy nastane situace, že právní otcovství nebude dle první domněnky v době po zahájení

[159] Tamtéž, §466.

[160] Dle § 755 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník platí, že *„mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů“.*

[161] Šmíd, O. a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 30 an.

rozvodového řízení v souladu s faktickým stavem, nabízí slovenská legislativa pouze stejný postup, který by se stejně tak musel uskutečnit v ČR, pokud by daná domněnka nebyla v tuzemském právním řádu zařazena. V takové situaci by bylo tedy nutno nejdříve popřít otcovství náležející manželu matky a po úspěšném popření by následovalo určení dle druhé domněnky. Stejně jako v ČR, popěrné právo domnělý otec nemá, návrh na popření otcovství by tak musel být podán manželem matky, matkou nebo samotným dítětem.[162] Mám za to, že ač je v ČR statisticky vyšší míra rozvodovosti než na Slovensku,[163] i tak by vzhledem k co nejrychlejšímu stanovení statusových poměrů mělo dojít k legislativní změně, která vedle toho, že zlepšuje postavení samotného dítěte, ulehčuje práci také soudním orgánům a čas a finance všem zúčastněným osobám.

4.3 Domněnka svědčící muži, který dal souhlas k umělému oplodnění matky, vs. práva dítěte

Umělým oplodněním ženy rozumíme zavedení spermií do pohlavního orgánu ženy nebo přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy do jejích pohlavních orgánů.[164] Domněnka, v praxi často označovaná jako *první a půltá* přiznává *ex lege* otcovství muži, který dal souhlas k umělému oplodnění

[162] Muránska, J. a kol. *Základy rodinného práva. Rodičia a deti – Výživné*. Bánska Bystrica: UMB Belianum, 2019, s. 16 an.

[163] EU crude divorce rate on the rise [online]. *Eurostat.* 10. 7. 2020. [cit. 18. 2. 2024]. https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200710-1?inheritRedirect=true&redirect=/eurostat/en/news/whats-new

[164] § 3 odst. 3 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

neprovdané ženy.[165] Tímto souhlasem se rozumí *informovaný souhlas* dle zákona o specifických zdravotních službách, který musí být pro každý jednotlivý výkon asistované reprodukce opakován.[166] Pro případy, kdy je matka provdaná, je třeba souhlasu manžela. Takový zákrok nelze provést proti jeho vůli, což mimo jiné plyne z rozhodnutí ELSP ve věci *Evans proti Spojenému království*, kdy ESLP poprvé v historii řešil právní otázky spojené s fenoménem asistované reprodukce, kdy paní Evans namítala porušení práva na život, práva na respektování soukromého života a zákaz diskriminace plynoucí z EÚLP po tom, co její partner po rozchodu odvolal souhlas s umělým oplodněním až po zamrazení biologického materiálu. Přičemž soud v otázce výkladu slova *„každý“* v případě čl. 2 EÚLP (právo na život)[167] odkázal na doktrínu *margin of appreciation,* čímž nechává každému státu prostor na úvahu při stanovení začátku života, jelikož v takové otázce neexistuje celospolečenský konsens napříč smluvními státy. ESLP neshledal ani porušení stěžovatelky práva na respektování soukromého života, jelikož vyslovil, že právo paní Evans stát se rodičem nesmí převážit právo jejího partnera se rodičem nestát.[168]

Co se otázky popěrného práva týče, otcovství dítěte narozeného v rozhodné době svědčí manželu matky nebo jinému muži, který dal k umělému oplodnění ženy souhlas, a to bez ohledu na to, jaké genetické

---

[165] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 510 an.

[166] Tamtéž, § 8.

[167] Dle čl. 2 EÚLP je právo každého na život chráněno zákonem, a kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest, nikdo nesmí být úmyslně života zbaven.

[168] Ben-Naftali, O., Canor, I. Evans v. United Kingdom. The American Journal of International Law [online]. *Cambridge University Press*, 2008, s. 128–134 [cit. 18. 2. 2024]. https://www.jstor.org/stable/40007773

látky bylo užito. Pokud matka dítěte neotěhotní jinak, otcovství k dítěti nelze popřít.[169] Ustanovení tak explicitně vylučuje možnost otcovství popřít z důvodu neshody právního a biologického rodičovství. Dokazování v případě, že matka měla otěhotnět jinak než tímto umělým oplodněním, tedy souloží s jiným mužem, bývá v praxi zpravidla velmi složité. Pokud došlo k homologním umělému oplodnění a bylo tedy užito genetických látek muže a ženy z neplodného páru, nebude situace až tak složitá, jelikož znaleckým dokazováním půjde snadno zjistit, že žena otěhotněla souloží s rozdílným mužem. Pokud však dojde k heterologním umělému oplodnění, kdy genetickou látku poskytne anonymní dárce, bude situace daleko komplikovanější. Aby proto bylo otcovství úspěšně popřeno, je nutno prokázat, že matka souložila s jiným mužem.[170] Z ustanovení OSŘ plyne, že pokud je tomu třeba k podání znaleckého posudku, předseda senátu může uložit i jiné osobě než účastníku řízení, aby se dostavil ke znalci, podal vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření či odběru krve nebo něco vykonal či snášel.[171] ZOR jakožto předchůdce soudobé úpravy při domněnce na základě umělého oplodnění stanovil, že otcovství manžela matky k dítěti narozenému v době mezi sto osmdesátým a třístým dnem od umělého oplodnění vykonaného s jeho souhlasem lze popřít pouze v případě, že matka dítěte otěhotněla jinak.[172] Dnes platí, že tato nevyvratitelná domněnka svědčí nejen manželu matky, ale jakémukoliv muži i za předpokladu, že použitý genetický materiál nebyl jeho, pokud souhlas neobsahoval podmínku,

[169] § 787 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[170] Jantošová, K. § 787. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

[171] § 127 odst.4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

[172] § 58 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v neplatném znění.

dle které má být použit genetický materiál výhradně tohoto muže. Tato domněnka nastane pouze v případě, že byl souhlas dán před samotným zákrokem, nikoli až *ex post*. V případě, že by bylo dítě počato umělým oplodněním bez předešlého souhlasu, je možno otce ustavit dle druhé nebo třetí domněnky otcovství.[173] Zásadní problém spatřuje řada autorů v absenci lhůt pro popření otcovství dle této domněnky.[174] Samotné ustanovení žádnou lhůtu k popření neukládá. Co se popěrných lhůt týče, dostává se do konfliktu zájem dítěte na co nejrychlejším stanovení jeho poměrů, s tím související existence dvou osob, která mají k dítěti práva a povinnosti, u kterých je zájem na jejich konstantnosti. Naproti tomu stojí právo na soukromý, potažmo rodinný život osob s popěrným právem. Již samotná existence této domněnky pomáhá ke stabilitě poměrů dítěte, jelikož pokud by neexistovala, dítě narozené neprovdané ženě by mohlo čekat někdy až neúměrně dlouhou dobu na založení statusového poměru dle domněnky jiné.[175] Co se popěrných lhůt týče, v případě, kdy se dítě narodí manželům, kde manžel matky souhlas k takovému umělému oplodnění nedal, použije se z důvodu přednosti první domněnka otcovství a z ní plynoucí popěrná lhůta, a to i v případě, kdy manžel souhlas udělil, ač jeho popěrné právo bude limitováno vzhledem ke smyslu a účelu této domněnky, co do důvodu stanoveného v ustanovení § 787 NOZ.[176] Alarmující je ale situace v případě, kdy

[173] Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 26.

[174] K tomu souhlasně Jantošová, K. § 787. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

[175] Kotroušová, D. Popírání domněnky otcovství vázané na souhlas k provedení umělého oplodnění: otazníky české právní úpravy. In: *Právné rozpravy on-screen III. Sekcia súkromného práva.* Bánská Bystrica: Belianum, 2021, s. 132 an.

[176] K tomu shodně Šínová, R. In: Šínová, R. a kol. *Občanský zákoník IV. Svazek. § 655–975 Rodinné právo. Velký komentář. 1. vydání*. Praha: Leges, 2016, s. 962–963.

neplodný pár sezdaný není. V tomto případě totiž není možno použít lhůty z jiného ustanovení a nabízí se možnost, že lhůta je bez časového omezení. Tato situace ale nekoresponduje s výroky ÚS, jenž se vyslovil tak, že samotné stanovení lhůt není protiústavní za předpokladu, že lhůty nesmí být neomezené. Za velmi důležitou okolnost také stanovil určení jejího počátku, který nemá být vázán na čistě objektivní skutečnost bez odrazu toho, kdy právní otec získal o svém otcovství důvodné pochybnosti,[177] ale navíc přináší závažnou právní nejistotu pro samotné dítě, jehož statusové poměry tak můžou být měněny prakticky kdykoli za jeho života. Nedostatkem je také výslovné neuvedení osob s popěrným právem, avšak tento deficit lze překlenout výkladem pomocí domněnek ostatních.[178] Jak již bylo pojednáno výše, v tuzemském právním řádu je zavedena anonymita dárce pohlavních buněk, která s sebou nese úskalí i pro samotné dítě, které nemá povědomí o rodinné anamnéze. Tato úprava odpovídá užité výhradě vůči ÚPD, kdy, jak již bylo řečeno, výjimku v ČR při právu dítěte znát své rodiče tvoří také případ umělého oplodnění.

4.3.1 Slovenská právní úprava

Slovenský právní řád obsahuje pravidlo, které je v českém právním prostředí již překonáno. ZOR tehdy výslovně uváděl, že souhlas, dle kterého by bylo provedeno umělé oplodnění, musí dát manžel matky, nikoli tedy jakýkoliv muž tak, jak je tomu dnes.[179] Sousední právní řád

[177] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09.

[178] Kotroušová, D. Popírání domněnky otcovství vázané na souhlas k provedení umělého oplodnění: otazníky české právní úpravy. In: *Právné rozpravy on-screen III. Sekcia súkromného práva.* Bánská Bystrica: Belianum, 2021, s. 131.

[179] § 58 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v neplatném znění.

obsahuje ustanovení *de facto* totožné s § 787, dle kterého nelze popřít otcovství k dítěti narozenému v rozhodné době od umělého oplodnění provedeného se souhlasem tohoto muže, až na to, že hovoří pouze o manželu matky.[180] Další výklad bych analogicky přirovnala k situaci v tuzemsku, kde je otázkou, zda před 1. 1. 2014, bylo možné provádět umělé oplodnění na žádost nesezdaného páru. Existovaly dvě sorty autorů s opačnými názory, starší literatura takovou možnost nepřipouštěla, kdežto novější měla za to, že na základě naplnění požadavku lidských práv[181] nebo i samotné teze svobodné vůle účastníků, kteří mohou činit vše, co zákon nezakazuje, tuto možnost naopak připouštěla.[182] Názor nakonec podpořil i NS, který judikoval, že zákon žádný zákaz asistované reprodukce neobsahuje, a proto by měl nesezdaný pár mít stejné podmínky jako manželský.[183] Slovenský NS nedávno stanovil analogické použití § 87 odst. 2 ZOR i v případě nesezdaných párů, jelikož slovenská úprava asistované reprodukce do značné míry vychází z nařízení ministerstva zdravotnictví z roku 1972, kdy tehdejší míra rozvoje asistované reprodukce zdaleka neodpovídala tomu dnešnímu, jelikož tehdy bylo umělé oplodnění určeno výlučně sezdaným párům.[184] Určení otcovství k dítěti narozenému z umělého oplodnění bude muset být na Slovensku tedy řešeno pomocí druhé domněnky a nutno říct, že česká úprava má k ochraně zájmů takto

[180] § 87 odst. 2 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

[181] Viz právo na rodinný život.

[182] Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 28 an.

[183] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.7.2012, sp. zn. 25 Cdo 754/2010.

[184] Rozsudok Najvyššího súdu Slovenskej republiky z 27.1.2022 sp. zn. 5 Cdo 121/2021.

narozených dětí aktuálně nakročeno více, jelikož dítě nezůstává do případného využití jiné domněnky bez právního otce.

4.4 Druhá domněnka otcovství vs. práva dítěte

Pokud se dítě nenarodí do manželství, nemůže se ze zákona uplatnit domněnka obdobná té, která přísluší manželu matky z důvodu, že právo pak z povahy věci nemá žádnou indicii, která by ho k otci zavedla, a je tedy v případě nesezdaných rodičů třeba projevu vůle. Domněnka otcovství k dítěti pak svědčí muži, který spolu s matkou dítěte dobrovolně a souhlasně prohlásí, že je otec. Souhlasné prohlášení postavené na dvou samostatných právních jednáních ukazuje na pravděpodobného otce, kterého následně bude aprobovat i právo.[185] Zákon stanoví, že nestanoví-li se jinak, na tento zvláštní projev vůle se použijí obecná pravidla o právním jednání.[186] Takové prohlášení se činí osobně, a to buď před matričním úřadem, nebo, a v některých případech také obligatorně, před soudem.[187] Otcovství lze takto určit také k *narcituru*. Jak již bylo nastíněno výše, do manželství se v soudobé společnosti rodí zhruba jen polovina dětí, a tak bude využití této domněnky vzhledem k vysokému počtu dětí narozených neprovdané matce, značné. V tuto chvíli by měla zaznít otázka, zda je na místě zabývat se shodou takového prohlášení s biologickým otcovstvím. Z žádného ustanovení totiž nevyplývá, že by prohlášení mohl učinit pouze biologický otec, a tak jeho pravdivost nebude ani nijak prověřována

[185] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 55.

[186] § 782 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[187] A v případech dle § 779 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

z důvodu, že se vychází z předpokladu, že muž, který takové prohlášení činí, otcem je nebo si to alespoň o sobě myslí. Pokud by mělo docházet *ex lege* ke kontrole souladu s biologickým stavem, prověřování by tím pak presumovalo nevěrnost ze strany matky.[188] Jak již bylo zmíněno, z povahy věci vyplývá požadavek harmonie biologického, sociálního a matrikového rodičovství. Tuto tezi by příslušelo podepřít argumentem mateřství, a to tak, že statusový poměr matky k dítěti vzniká porodem, a stojí tak na biologickém základu. Nelze pominout ani fakt, že k přijetí cizí osoby za vlastní slouží jiný institut.[189] Takovému výkladu odpovídá také ustanovení zákona, dle kterého může soud, za splnění podmínky zřejmého zájmu dítěte a naplnění ustanovení zaručující lidská práva, i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství určeného dle druhé domněnky v případě, kdy takto určený otec nemůže být otcem dítěte.[190] Ne vždy ale bude soulad biologického a právního otcovství dle druhé domněnky bezmezným zájmem. Do popředí se totiž i v tomto případě dostává nejlepší zájem dítěte, který musí být i v tomto případě zvažován na prvním místě. ESLP takto již několikrát rozhodl o přednosti sociálního rodičovství nad tím genetickým, a to právě ve prospěch dítěte. Stojí za to zmínit rozhodnutí ESLP ve věci *Kňákal proti České republice*, kde matka s matrikovým otcem souhlasně prohlásili otcovství k dítěti, ač stěžovatel věděl, že není biologickým otcem. Po rozpadu vztahu s matkou dítěte a uplynutí zákonné popěrné lhůty se stěžovatel obrátil na státní zastupitelství s požadavkem návrhu na popření jeho otcovství, který byl zamítnut s argumentem dobrovolného založení rodičovství dle druhé

[188] Frintová, D. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 296.

[189] K tomu viz Osvojení dle § 794 NOZ zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[190] K tomu blíže viz výklad o možnosti soudu zahájit popěrné řízení z moci úřední.

domněnky. Stěžovatel následně neuspěl ani s ústavní stížností a obrátil se tak na ESLP, který taktéž rozhodl v jeho neprospěch. Pokud by v tomto případě totiž došlo k popření otcovství založeného dobrovolným prohlášením stěžovatele, který *nota bene* věděl, že není genetickým otcem, dítě by zůstalo bez statusového poměru, ač už si vytvořilo k právnímu otci pouto v důsledku uplynutí času. V tuto chvíli tak nelze upřednostnit zájem stěžovatele na popření svého otcovství nad zájmem dítěte a biologické rodičovství tak nebude stát v popředí.[191] ESLP se na druhou stranu také vyslovil, že při neexistenci relevantních důvodů, které by byly proti zájmu dítěte, nelze vyloučit z jeho života ani biologického otce jen proto, že s dítětem neudržuje sociální vztah.[192] Z toho zajisté plyne, že je nutno s ohledem na skutkovou rozdílnost určeného otcovství dle druhé domněnky hodnotit každý jednotlivý případ samostatně, a nelze tak paušalizovat výsostnou přednost otcovství biologického.

4.4.1 Popírání druhé domněnky otcovství

Stejně jako u domněnky předešlé, ani v tomto případě nelze vyloučit, že souhlasným prohlášením bude založeno otcovství muže, který není biologickým otcem, a to jak nevědomě, tak například v situacích, kdy dojde matkou dítěte k uvedení v omyl nebo z jiných, často také zištných důvodů.[193] Popěrné právo otce stojí na základě pravidla,

---

[191] *Kňákal proti České republice*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 8. 1. 2007, č. stížnosti 39277/06.

[192] K tomu viz *Ahrens proti Německu*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 22. 3. 2012, č. stížnosti 45071/09.

[193] K tomu například dohody, které matkou cizinkou sledují získání státního občanství či jinou formu legalizace pobytu viz Kandalec, P., Kristková, A. Popírání otcovství ex officio. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 12. S. 14 an.

které uvádí, že muž, který souhlasně prohlásil své otcovství k dítěti, může otcovství k dítěti popřít do šesti měsíců od takového určení, avšak popěrná lhůta neskončí dříve než šest měsíců po narození dítěte v případech, kdy došlo k souhlasnému prohlášení před samotným narozením dítěte.[194] V řízení je nutno prokázat skutečnost, že je vyloučeno, aby takto určený otec mohl být otcem dítěte. Nejčastěji se bude jednat o důkaz pomocí znaleckého posudku, jenž biologické otcovství vylučuje, nebo důkaz o sterilitě právního otce, která je ale skutečností v čase proměnlivou, a ne tedy jasně vylučující otcovství.[195] Co se popěrného práva matky týče, je stanovena totožná prekluzivní lhůta s objektivně stanoveným počátkem jako u právního otce.[196] Není vyloučeno ani prominutí lhůty soudem za kumulativně splněných podmínek požadavku veřejného pořádku a zájmu dítěte stejně, jako u domněnky prvé.[197] V tomto případě je aktivní legitimace dána i soudu, který může *ex officio* zahájit popěrné řízení, za splnění podmínky zřejmého zájmu dítěte a naplnění ustanovení zaručující lidská práva, pokud otec určený na základě druhé domněnky nemůže být otcem.[198] Toto ustanovení zajisté také podporuje myšlenku preferovaného souladu biologického a právního rodičovství.

[194] § 770 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[195] Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 30.

[196] § 791 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[197] Tamtéž, §792.

[198] Tamtéž, §793.

4.4.2 Postavení dítěte při určování otcovství dle druhé domněnky

Jak již bylo řečeno, souhlasné prohlášení lze uplatnit i před samotným narozením dítěte od okamžiku, kdy je počato. V dnešní době lze využít moderní diagnostické metody, díky kterým lze zpravidla jednoduše určit těhotenství ženy již během prvních týdnů gravidity ženy.[199] Velkou neznámou, která je schopna postavit dítě do nejisté situace, je ale absence lhůty k určení otcovství. Tedy jinými slovy jakési horní hranice věku dítěte, případně časového úseku, do kdy takové souhlasné prohlášení lze učinit. Zákonodárce tímto vakuem způsobil, že teoreticky vzato může dojít k situaci, kdy souhlasným prohlášením dojde k určení otcovství dítěte, které nemá právního otce, a to v podstatě kdykoli za jeho života, tedy i v momentě, kdy je dítě již dávno plně svéprávné. Mám za to, že neexistence lhůty spolu s chybějící aktivní legitimací dítěte k popření otcovství může potenciálně znamenat velké riziko vzhledem k tomu, že osoba, k níž bude takto otcovství určeno nemůže *de facto* nijak právně napadnout jednání matky a muže, kteří takto otcovství prohlásili. Potenciální *berličkou* pro dítě pak zůstává pouze institut popěrného řízení z moci úřední dle § 793 NOZ nebo neplatnost takového jednání, o kterém pojednává následující výklad.

4.4.3 Neplatnost určení otcovství dle druhé domněnky

Jak již bylo zmíněno výše, zákon stanoví, že se na souhlasné prohlášení použijí obecná ustanovení o právním jednání, jehož neplatnosti se lze dovolat pouze ve lhůtě pro popření otcovství.[200] Na

[199] Frintová, D. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 295.

[200] § 782 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

dotčené právní jednání lze tedy s účinností NOZ aplikovat například i normy upravující simulaci, omyl nebo lest. Z ustanovení § 782 NOZ však neplyne, že by se dalo považovat za speciální ve vztahu k obecným normám o právním jednání. Ustanovení dále obsahuje řadu neznámých. Není jasné, zda v případě dotčeného ustanovení hovoříme o relativní či absolutní neplatnosti. Dle názoru Králíčkové je na neplatnost v tomto případě nutno nahlížet jako na *nepřímou relativní neplatnost*, jenž může být uplatněna pouze v soudním řízení.[201] Další nedostatek představuje nejasnost, zda se případná neplatnost bude řešit v rámci řízení o popření otcovství nebo v samostatném sporném řízení na základě určovací žaloby.[202]

První možnou situací bude nenaplnění zákonných předpokladů druhé domněnky otcovství. V tomto případě lze zmínit absenci vůle jednající osoby, situaci, kdy prohlášení neučiní ti, kteří dle zákona mají (tedy matka a muž, jehož otcovství má být určeno), a místo toho prohlášení učiní například osoby stejného pohlaví. Otcovství bude prohlášeno k dítěti, které ještě nebylo počato nebo dítě právního otce již má, další možností je, že projev vůle nebude mít odpovídající formu. Při těchto nedostatcích lze hovořit o absolutní neplatnosti a v některých případech až o neúčinnosti právního jednání, na nějž by neměl § 782 vůbec dopadat.

Rozdílně by pak mělo být nahlíženo na právní jednání, jenž splňuje zákonem stanovené předpoklady, ale je ztíženo vadami jiného charakteru. V případě, kdy je souhlasné prohlášení učiněno ve stanovené

[201] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 551.

[202] Tamtéž, s. 552.

formě, vymezenými osobami a k dítěti, které ještě matrikového otce nemá, a které je tak v okamžiku učinění platné, lze dle názoru Šínové takto určené otcovství už leda popřít. V případech, kdy by bylo souhlasné prohlášení učiněno v omylu, mohlo by být považováno za relativně neplatné. Omyl vznikne obvykle v situaci, kdy je muž, který prohlášení činí, přesvědčen matkou dítěte o svém otcovství. Dotčené ustanovení o uplatnění takové relativní neplatnosti nestanoví ničeho a nelze mít za to, že by k námitce takové neplatnosti mohlo dojít bez nutnosti soudního rozhodnutí. Tímto výkladem by totiž mohlo dojít k zásahu do statusových poměrů dítěte jednoduše tak, že by muž, jenž prohlásil své otcovství, avizoval, že jednání považuje za neplatné. Zájem dítěte na stabilitě statusových poměrů pak povede k výkladu, který předpokládá uplatnění relativní neplatnosti v rámci řízení o popření otcovství a v zákonem stanovených lhůtách.[203] Z výše uvedené judikatury ESLP a shodně i tuzemského NS vyplývá, že souhlasné prohlášení matky a muže, který ví, že není biologickým otcem, nebude vždy v rozporu se zájmem dítěte. Avšak jsou případy, kdy takové jednání může vést až k absolutní neplatnosti. Na místě je uvést buď prohlášení, jež by mělo obejít ustanovení upravující osvojení, anebo souhlasné prohlášení osob, jímž by bylo určeno otcovství muže, u nějž je prakticky nemožné, že by byl otcem.[204] V tomto případě lze mluvit o otci, u kterého by vzhledem k nízkému věkovému rozdílu bylo otcovství vyloučeno. Lze si představit situaci, kdy by došlo k prohlášení otcovství k dítěti, jež je o rok mladší než muž, který prohlášení činí. Takové jednání by se velmi pravděpodobně zjevně příčilo dobrým mravům a vedlo by k absolutní

[203] Šínová, R. K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. *Soukromé právo*, 2016, roč. 4, č. 9, s. 2–9.

[204] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

neplatnosti. Stejně by bylo posuzováno souhlasné prohlášení otcovství k muži s vidinou majetkového zisku k rukám matky, jež by nutně vedlo k rozporu se zákonem a veřejným pořádkem. Je na místě, aby výše uvedené vady vedoucí k absolutní neplatnosti byly uplatněny opět pouze v rámci soudního řízení o popření otcovství, a to v zákonem stanovených lhůtách k takovému popření. Pokud by totiž neexistovala lhůta, běh času by mohl způsobit narušení již vzniklých vazeb mezi dítětem a otcem v horizontu mnoha let od narození. Na případy vedoucí k absolutní neplatnosti právního jednání je ale nutno nahlížet jinak než na ty, již nesplní předpoklady souhlasného prohlášení dle § 779 až § 781 NOZ, které naopak můžou vést k tomu, že k určení otcovství nikdy nedošlo.[205] U uvedeného plyne, že by *de lege ferenda* bylo vhodné, aby došlo k jasnému vymezení charakteru neplatnosti právního jednání a způsobu uplatnění námitek vzhledem k možné nejasnosti v praxi.

4.4.4 Možnost soudu zahájit popěrné řízení z moci úřední jako ochrana práv dítěte

Výše bylo nastíněno, že pro typově obdobné případy byla do zákona vložena možnost soudu zahájit popěrné řízení z moci úřední dle § 793 NOZ, která byla vložena primárně jak z důvodu zamezení obchodu s dětmi, obcházení regulace mezinárodní adopce či z jiných zištných důvodů jednoho z rodičů, tak k ochraně práv domnělého biologického otce, jenž pokud doloží dostatečný právní zájem, může se domoci popření otcovství muže touto domněnkou stanoveného jako otce, pokud

[205] Šínová, R. K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. *Soukromé právo*, 2016, roč. 4, č. 9, s. 2–9.

ten otcem dítěte být nemůže.[206] Ustanovení totiž tvoří aktuálně jedinou možností putativního otce pokusit se domoci uznání otcovství k dítěti, k němuž již prohlásil statusový poměr dle druhé domněnky jiný muž, načež v případě první domněnky mu vzhledem k neexistenci aktivní legitimace zbývá maximálně pokusit se přesvědčit právní rodiče, aby rodičovství popřeli, což ale z povahy věci není nijak právně vymahatelné.[207] A nejen to – podnět k zahájení řízení dle tohoto ustanovení je také jediným nástrojem dítěte, jenž může pomoci k získání jeho práv vzhledem k neexistenci také jeho aktivní legitimace. V rozhodnutí ESLP *Kroon proti Nizozemsku* (jehož skutkový děj nelze zcela na tuzemský právní řád stáhnout, jelikož v dané situaci stěžovatelka namítala nemožnost popření otcovství svého manžela, která je v tuzemském právním řádu pozitivně zasazena) však soud apeloval, že ochrana a respektování rodinného života vyžaduje mimo jiné přednost biologické a sociální reality před právními domněnkami. Jinými slovy, nelze dát přednost výsledku použití právní domněnky bez toho, aniž by byl brán zřetel na ostatní zjištěné skutečnosti a přání všech dotčených osob.[208] Soud je dle řešeného ustanovení oprávněn zahájit řízení o popření otcovství pouze v případě kumulativně splněných podmínek. První podmínkou je *zřejmý zájem dítěte,* který nebude postaven na ničem jiném než na souladu biologického, sociálního a právního rodičovství.

---

[206] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 557.

[207] Šínová, R. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014 [online]. *Bulletin-advokacie.cz.* 21. 1. 2015. [cit. 18. 2. 2024]. http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1.-1.-2014

[208] *Kroon a ostatní proti Nizozemsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91.

Nebude-li takový soulad možný, je třeba posoudit, který z uvedených aspektů v konkrétním případě převažuje.[209]Vedle toho je požadavek na naplnění ustanovení zaručujících lidská práva. Důvodová zpráva uvádí, že *„ustanovení, které by snad mohlo, zejména tehdy, bude-li zahájení řízení následováno sistací výkonu rodičovských povinností a práv, řešit nevlídnou situaci hrozící dítěti… Základními lidskými právy se rozumí především ta, jež náležejí dítěti, jsou-li s nimi matčina práva v rozporu, musí tato ustoupit.“*[210] Z toho plyne, že takovými právy se rozumí ta, která jsou zakotvena v EÚLP, ÚPD a také LZPS. Poslední věta citované důvodové zprávy zavádí zjevnou přednost zájmu dítěte nad zájmy jeho rodičů.[211] Vedle toho ustanovení udává jako pravidlo současné pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti. V praxi se bude zpravidla pozastavovat rodičovská odpovědnost pouze matrikovému otci, který otcem dítěte být nemůže,[212] čímž dojde nikoli k odejmutí, nýbrž pouze k zastavení výkonu jednotlivých složek rodičovské odpovědnosti, avšak plnění vyživovací povinnosti k dítěti zůstává nedotčeno,[213] což je bezpochyby zcela žádoucí, aby dítě v této nevyjasněné situaci nezůstalo bez živitele. Již ze samotného jazykového výkladu ustanovení, které říká, že *„soud může“*,[214] mám za to, že na takové řízení neplyne právní nárok.

---

[209] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

[210] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 787 zákona č.89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

[211] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 557.

[212] Jantošová, K. § 793. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

[213] § 869 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[214] § 793 stejného zákona stanoví, že *„vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu za- hájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený, nemůže být jeho otcem“.*

Obdobná regulace není v tuzemském právním řádu novinkou. Již ZOR znal ustanovení, jež mělo v jádru zcela totožný účel, kdy subjektem aktivně legitimovaným k podání návrhu na popření otcovství byl tehdy nejvyšší státní zástupce, a to za kumulativně stanovených podmínek zájmu dítěte na změně jeho rodinných vztahů a uplynutí lhůty k podání návrhu jednoho z rodičů.[215]

4.4.5 Slovenská právní úprava

První odchylka sousední právní úpravy tkví ve skutečnosti, že dle slovenského zákona existují výjimky pro situace, kdy není vyžadováno prohlášení matky o otcovství, a to v případě, kdy pro duševní poruchu není schopna posoudit význam svého jednání nebo je její prohlášení spojeno s těžce překonatelnou překážkou.[216] Na základě tohoto ustanovení je ve výjimečných případech možno určit otcovství pouze na základě jednostranného prohlášení otce.[217] Mám za to, že díky tomu může být ještě daleko častěji zneužíván institut právních domněnek určení otcovství k osvojení. Pro situaci, kdy matka dítěte není schopná pro duševní poruchu posoudit význam svého jednání nebo je takový projev vůle pro ni spojen s těžko překonatelnou překážkou, NOZ explicitně stanovuje nemožnost určit otcovství k dítěti dle druhé domněnky a takové případy by pak v ČR mohl rozhodovat soud leda dle domněnky třetí. Mám za to, že pro takové situace, i vzhledem k velmi

[215] § 62 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v neplatném znění.

[216] Například v případech, kdy je matka neznámá, nezvěstná či utajená viz Jantošová, K. § 781. In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

[217] § 91 odst.4 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

nejistému postavení dítěte a jeho právům, tuzemská legislativa, na rozdíl od té sousední, správně reagovala a významně se posunula od úpravy předchozí, kdy bylo toto ustanovení v tuzemském, již neúčinném ZOR[218] zakotveno ve stejném znění, jako je dodnes na Slovensku. Pouze v případě nemožnosti určení otcovství dle druhé domněnky v uvedených překážkách na straně matky lze totiž dítěti garantovat jeho právo znát svůj původ, a přinést tak jistotu do jeho statusových práv, a tento posun lze hodnotit tak jedině pozitivně.[219]

Na druhou stranu, vzhledem k nejistotě ze strany vazeb dítěte, lze hodnotit negativně také delší popěrnou lhůtu při popírání druhé domněnky rodiči. Tato je postavena na objektivně stanoveném počátku narození dítěte a činí tři roky od jeho narození s tím, že neskončí dříve než tři roky od narození dítěte pro případ, kdy je takto otcovství určeno k *narcituru.*[220] Mám za to, že čím delší lhůta, tím vyšší míra nejistoty práv dítěte. Delší popěrnou lhůtu lze považovat za pozitivní vzhledem k rodičům, ne však ve vztahu k dítěti z pohledu nejistého postavení, alespoň ne výlučně a ve všech případech. Lze si totiž představit situaci, kdy dítě ve třech letech věku bude mít již silně rozvinuté sociální pouto s otcem, který byl do té doby považován za biologického, a případné popření otcovství by mohlo znamenat odloučení od dítěte, které již potenciálně může mít k rodiči vytvořenou silnou vazbu. Dítě má právo znát své rodiče a svůj původ, takové právo ale nelze považovat za absolutní a je otázkou, zda je vhodné měnit jeho statusový poměr po takové době. Zcela jistě by ale záleželo na každém jednotlivém případě.

[218] § 52 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v neplatném znění.

[219] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 522.

[220] § 93 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

Stejně jako NOZ, ani slovenský zákon o rodině nestanoví lhůtu k určení otcovství dle druhé domněnky, a pokud nemá dítě právního otce, je tak možno rodičovství určit v zásadě vždy. Zákon explicitně stanoví pouze možnost určení otcovství k ještě nenarozenému dítěti shodně, jako je tomu v tuzemsku. Tato skutečnost, stejně jako v ČR, může vyvolat vysoce nežádoucí následky.

4.5 Třetí domněnka otcovství vs. práva dítěte

„Otcovství dítěte narozeného mimo manželství může být dokázáno nebo určeno dobrovolným uznáním nebo soudním rozhodnutím."[221] Česká úprava tedy odpovídá evropským závazkům a v situaci, kdy nedojde k ustavení právního otce dle domněnky, jež svědčí manželu matky, a nebude-li otec určen ani souhlasným prohlášením, může matka, dítě i jakýkoli muž, který o sobě tvrdí, že je otec dítěte, navrhnout, aby bylo otcovství určeno soudem.[222] Vyvratitelná domněnka pak stanoví právním otcem muže, u něhož bylo prokázáno, že s matkou dítěte souložil v kritické době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, pokud jeho otcovství nevylučují závažné okolnosti.[223] Rozdílem s předchozí domněnkou je vedle projevu vůle také nutné prokázání soulože ve stanovené rozhodné či kritické době. Soulož je v tomto případě nutno chápat pohledem širokého výkladu. Historická, avšak stále relevantní a aplikovatelná judikatura rozumí souloží jakýkoli úkon pohlavního života, který může vést k oplodnění

[221] Čl. 3 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.

[222] § 783 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[223] Tamtéž, odst. 2.

ženy, dokonce i pouhý dotyk.[224] Z praxe jsou známé případy, kdy žena bez vůle muže a bez vykonání *immisio penis in vaginam* i tak s genetickým materiálem naložila způsobem, kdy došlo ke graviditě bez nutnosti pohlavního spojení. Co se závažných okolností, které otcovství vylučují, týče, nejčastěji se bude jednat o skutečnost stanovenou znaleckým posudkem, postavenou na testu DNA možného otce, matky a dítěte, který již v dnešní době zpravidla dokáže určit skutečnost velmi pravděpodobnou, hraničící až s jistotou o otcovství muže takto zkoumaného.[225] Co se procesních aspektů třetí domněnky týče, řízení je až na výjimky návrhové.[226] V případě této domněnky jsou tedy také jak dítě, tak domnělý otec aktivně legitimovaní k podání návrhu na určení otcovství, avšak je třeba dodat, že to jen v okamžiku, kdy není určeno otcovství dle domněnek předešlých, a dítě tak právního otce nemá.[227] V této chvíli tak nastává myšlenka, že čas bude hrát v případě třetí domněnky velmi silnou roli. Pokud totiž dojde například k určení otcovství souhlasným prohlášením dle domněnky druhé, třetí domněnku již nelze využít. Jak vychází z předešlého výkladu, v nejlepším zájmu dítěte bude toto soudní rozhodnutí učinit co nejrychleji, než si vytvoří sociální pouta s jiným než biologickým otcem. Domnělý otec tak riskuje, že změna statusových poměrů v opačném případě již v zájmu dítěte nebude, a to právě proto, že již existující sociální pouta dítěte převáží nad zájmy domnělého otce a zásadní roli tedy sehraje nikoli zájem

[224] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.6.1938, sp. zn. Rv II 476/38.

[225] Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 31 an.

[226] Výjimku tvoří zahájení řízení bez návrhu, bylo-li pravomocně určeno zdánlivé manželství dle § 418 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[227] Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 51.

domnělého otce na určení rodičovství, ale jeho citová vazba mezi ním a dítětem, kdy již nestačí *pouze* vazba biologická.[228] Návrh putativního otce na druhou stranu nesmí být zamítnout jen z důvodu, že sám ztratil aktivní legitimaci kvůli předchozímu určení otcovství dle jiné domněnky a dítě tak již právního otce má. Vždy je nutno posuzovat zájmy všech osob v řízení.[229] Aktivní legitimaci putativní otec neztratí ani při předchozím prostém osvojení dítěte. NS však ve svém kontroverzním rozhodnutí stanovil, že účinky nezrušitelného osvojení domnělý otec ztrácí po právní moci rozsudku o takovém osvojení právo domáhat se určení svého otcovství.[230] Návrh není omezen lhůtou, z povahy věci však vyplývá, že nelze podat před narozením dítěte, jelikož by nebylo možné stanovit rozhodnou dobu, kterou domněnka stanovuje, a je nutno jej uplatnit výhradně v nesporném soudním řízení vedeném dle ZŘS. Ač je řízení nesporné, je vedeno zásadou vyšetřovací, kdy soud není vázán návrhem stran a je sám odpovědný za zjištění skutkového stavu. Bez ohledu na to, zda účastníci plní povinnost tvrzení a povinnost důkazní.[231] Vedle projevu vůle aktivně legitimované osoby je tedy nutné prokázání tvrzeného otcovství a soudní rozhodnutí. Zajímavým poznatkem je, že v případě návrhu na určení otcovství dle třetí domněnky toto právo přísluší také dítěti a vzhledem k absenci lhůty k podání, také v jeho dospělosti. Ač zákonodárce v případě popírání otcovství postavení dítěte

[228] *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 12. 2. 2013, stížnost č. 48494/06.

[229] *L. D. a P. K. proti Bulharsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 8. 12. 2016, stížnost č. 7949/11 a 45522/13.

[230] K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010, kde NS rozhodl o určení otcovství putativního otce, avšak osvojení zůstalo zachováno.

[231] Macková, A. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: Leges, 2016, s. 53 an.

de facto opomněl, je více než žádoucí, aby mělo možnost podat návrh alespoň na určení, a to nejen z důvodu jeho práva znát své rodiče, ale také s tím související povinné výživy rodičů, které se otec jednoduše zbaví, pokud jeho otcovství nebude právně určeno. Co se týče možnosti podat návrh na určení otcovství putativního otce, toto bylo přiznáno až vlivem judikatury ELSP na základě rozhodnutí ve věci *Keegan proti Irsku*, kde soud došel k závěru, že nemožnost domnělého otce podat návrh na určení jeho otcovství k dítěti porušuje jeho právo na rodinný život stanoveného čl. 8 EÚLP. Východiskem tohoto rozsudku mělo být zabránění obcházení institutu osvojení dítěte proti vůli domnělého otce tak, že mu bude přiznána aktivní legitimace k určení otcovství, a to i proti vůli matky.[232] Tímto rozhodnutím bylo bezesporu podpořeno i právo dítěte vzhledem k znesnadnění obcházení institutů představujících přijetí cizího dítěte za vlastní. Zároveň tím získalo větší šance na to, že bude splněno jeho právo znát své rodiče a také obecný požadavek harmonie biologického a právního rodičovství, a to navíc v případě, kdy otec neměl možnost se svého otcovství nijak domáhat.

V případě rozsudku,[233] kterým se rozhoduje dle ustanovení třetí domněnky, již o tomto rozhodnutí soudu jako o vyvratitelné domněnce nelze dále hovořit, jelikož takto určené otcovství již není možno popírat jako u domněnek předešlých. Otcovství určené na bázi třetí domněnky představuje překážku věci pravomocně rozsouzené.[234] V praxi se vyskytly případy, kdy bylo otcovství dle třetí domněnky určeno,

[232] *Keegan proti Irsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 26.5.1994, stížnost č. 16969/90.

[233] § 423 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[234] Králíčková, Z. § 927. In: Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 534.

vzhledem k době, bez testů DNA. S ohledem na překážku *res iudicate* však nebylo možné rozhodnutí soudu nikterak měnit. Zásahem ESLP[235] došlo mimo jiné i k novelizaci ZŘS,[236] který nově připouští obnovu řízení v paternitních věcech, rozhodnutých v době, kdy nebylo možné určit otcovství dle moderní diagnostické metody DNA, a připouští tak možnost nápravy takto určených statusových poměrů.[237] S tím také souvisí, že je možno klást si otázku, zda třetí domněnka založená na souloži v rozhodné době není již v soudobé společnosti naprosto překonána vzhledem k téměř stoprocentní jistotě výsledku pomocí metod DNA a zda je tedy nutnost třetí domněnku vázat na skutečnost soulože, která nemusí o otcovství muže přímo vypovídat.[238]

4.5.1 Slovenská právní úprava

Sousední právní řád staví třetí domněnku na stejném pravidle jako NOZ s tou výjimkou, že kritická doba je o dvacet dní kratší,[239] tedy opět stejně tak, jako tomu bylo v úpravě před rekodifikací rodinného práva v tuzemsku, kdy ZOR stanovil kritickou dobu stejné délky.[240] Mám za to, že *de lege ferenda* by slovenská úprava měla reagovat na rozvoj medicíny, a stanovit tak odpovídající rozsah rozhodné doby po vzoru ČR.

---

[235] Zejména rozhodnutím *Paulík proti Slovensku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10.10.2006, stížnost č. 10699/05.

[236] K tomu viz § 425a zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[237] Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 296/2017 Dz.

[238] K tomu viz Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008 sp. zn. I. ÚS 987/07.

[239] § 94 zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zakonov.

[240] § 54 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v neplatném znění.

5 Aktivní legitimace dítěte k podání návrhu na popření otcovství dle soudobé právní úpravy

Předchozí výklad nastínil, že vlivem příhod dvacátého století spojených s oběma světovými válkami došlo mimo jiné k uvědomění, že je nutné odlišit jednotlivé fáze života tak, aby nesplývalo postavení osoby v dětství a v dospělosti, kdy dítě je subjektem slabším, z čehož plyne nutnost přiznat dětem zvláštní ochranu a péči. První mezinárodní dokumenty týkající se dětí, jako je Ženevská deklarace a Deklarace práv dítěte vydaných v reakci na světové konflikty, zpočátku vedly smluvní strany k ochraně a péči o dítě, apelujíce na morální povinnosti rodičů vůči dětem. Až ÚPD přinesla třetí pilíř, spočívající v možnosti samotného dítěte ovlivňovat záležitosti, které se ho týkají.[241] Velká novela zákona o rodině z roku 1998 pak zavedla nový institut rodičovské odpovědnosti, v jehož rámci byla zavedena participační práva dítěte,[242] díky čemuž i vnitrostátní právo začalo nahlížet na dítě jako aktivní subjekt. Novela tak přenesla do vnitrostátního práva mezinárodní dokumenty, ale ani ta nezavedla aktivní legitimaci dítěte k podání návrhu na popření otcovství.

[241] Malenovský, J. *Evropská ochrana lidských práv*. [online]. Mezinárodní právo veřejné. Právo a právní věda. Právnická fakulta. Masarykova Univerzita. 16.10.2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://is.muni.cz/auth/el/law/podzim2023/MP905Zk/um/zaznamy_prednasek/?predmet=1561776

[242] § 31 odst.3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v neplatném znění.

Velkým plusem pro jeho participační práva bylo zavedení pojmu *zájem dítěte* namísto dosavadního zájmu společnosti.[243]

Po určité odmlce až věcný záměr k NOZ stanovil, že *„úprava popírání otcovství bude zásadně shodná s dosavadní. Bude však doplněna jednak o právo zletilého dítěte popírat otcovství (vyplývající z práva člověka znát svůj biologický původ)“*.[244] Taková deklarace měla vést k tomu, že tuzemský zákonodárce konečně do svého právního řádu novelizací soukromého práva vpustí aktivní legitimaci dítěte k podání návrhu na popření otcovství v souladu s mezinárodními standardy zakotvenými primárně v ustanoveních EÚLP (tedy jeho práva na soukromý, případně rodinný život) či ÚPD (jeho práva znát své rodiče). Tomu také odpovídal vládní návrh zákona z roku 2011, dle kterého mělo být zařazeno ustanovení následujícího znění: *„Otcovství může popřít i dítě poté, co nabylo plné svéprávnosti, nejpozději však do jednoho roku od dosažení zletilosti, popřípadě do jednoho roku ode dne, kdy se dozvědělo o skutečnosti, která otcovství k němu zpochybňuje, pokud se o ní dozvědělo až po dosažení zletilosti.“*[245] Důvodová zpráva tohoto návrhu stanovila, že nové pravidlo by mělo umožnit dítěti po dosáhnutí plné svéprávnosti usilovat o změnu ve svém soukromém, respektive rodinném statusu. Tímto návrh sledoval potřebu jeho zvýšené ochrany.[246]Toto ustanovení

---

[243] Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 37 an.

[244] Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a legislativní radě vlády). [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz.* 2000. [cit. 18. 2. 2024]. http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf

[245] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 851 až § 854 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

[246] Tamtéž, k § 788.

bylo nakonec na 33. schůzi ústavněprávního výboru ze dne 10. a 11. října 2011 s absencí odůvodnění zrušeno. Zápis schůze se omezil pouze na informaci, že bod 96. § 788 se zrušuje bez dalších informací a NOZ tak pouze zavedl kontinuitu absence výslovné úpravy popěrného práva dítěte.[247] Nutno dodat, že ani takové ustanovení, i kdyby se nakonec do právního řádu dostalo, by nebylo zcela ideální, a to vzhledem k tomu, že před nabytím zletilosti by dítě žádné aktivní legitimace nedosáhlo ani při zastoupení kolizním opatrovníkem a také by obsahovalo relativně krátkou, roční popěrnou lhůtu.

Pokud se bavíme o druhé domněnce otcovství, určené souhlasným prohlášením rodičů, jediným nástrojem, který v souladu s evropskými standardy (tedy právem dítěte na soukromý, potažmo rodinný život a právem znát své rodiče) supluje možnost dítěti dostát svých práv, je dle soudobé právní úpravy jedině možnost soudu zahájit *ex officio* řízení o popření otcovství dle § 793 NOZ. Jde také o jediný nástroj putativního otce, pokud osvědčí dostatečný právní zájem, v situaci, kdy otcovství k dítěti již prohlásil jiný muž. Avšak tento institut má hned několik nedostatků. Tím prvním je, že se vztahuje pouze na druhou domněnku a nelze tak využít domněnky prvé, kde je tradičně ceněna vysoká legitimita manželství, ač by tím mohla být řešena otázka rodičovství například při uzavření manželství za účelem legalizace pobytu cizinců.[248] Otázkou zůstává také šíře nároku. Dle důvodové

[247] Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 501.

[248] Jantošová, K. § 793 In: Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

zprávy by ustanovení mohlo řešit nevlídnou situaci, která dítěti hrozí.[249] Nedá se tedy tvrdit, že uvedené ustanovení supluje aktivní legitimaci dítěte k podání návrhu na popření otcovství.

5.1 Slovenská právní úprava

Od roku 2005 byl přijetím ZOR do slovenského právního řádu přijat institut popření otcovství na návrh dítěte dle ustanovení § 96. Tímto tak dítě dostálo aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství určeného dle první nebo druhé domněnky. Na uplatnění tohoto práva je nutno splnit kumulativně dvě podmínky. První podmínka je splněna, pokud popření otcovství vyžaduje zájem dítěte, kterým je mimo jiné také splnění souladu matrikového a biologického rodičovství. Druhý předpoklad bude naplněn uplynutím lhůty rodičů dítěte k takovému popření. Řízení se pak dělí na dvě části, kdy v té první soud rozhoduje o tom, zda je návrh dítěte vůbec přípustný, tedy zda jsou splněny stanovené hmotněprávní podmínky. Účastníkem řízení v první fázi je pouze dítě. Pokud soud návrhu vyhoví, může dítě, případně jeho kolizní opatrovník v případě, kdy není plnoleté, podat samotný návrh na popření otcovství. Účastníkem řízení o popření otcovství je dítě a v této fázi již také jeho matrikoví rodiče. Řízení je vedeno zásadou vyšetřovací. Klíčovým bude znalecké dokazování nejčastěji postavené na metodách diagnostiky DNA.[250] Slovenská úprava se jeví vůči dítěti ohleduplnější než český, nakonec neprovedený, návrh, a to hned ze dvou důvodů. Dítě

[249] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 793 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

[250] Cirák, J. a kol. *Rodinné právo. Druhé vidanie*. Šamorín: Heuréka, 2008, s. 93 an.

nejen, že má možnost otcovství popřít i před dosažením zletilosti, návrh také není vázán na žádnou lhůtu. Jediné výhrady, které by šly vzhledem k úpravě najít, je možná zbytečně složitá dvoufázová procesní stránka věci.

6 Postavení dítěte v řízeních o určení a popření rodičovství

Po rekodifikaci soukromého práva došlo také k reakci procesněprávní, kdy řízení o určení a popření rodičovství bylo převedeno z roztříštěné úpravy v OSŘ, který tak získal status ryze sporného procesního kodexu, do ZŘS, kdy jsou tato řízení nově bezpochyby čistě nesporná. Jak již bylo pojednáno výše u maternitních sporů, předmětem řízení již není řešení sporu mezi mužem, který tvrdí, že je anebo není otcem dítěte, a ženou, která dítě porodila, ale primárně řešení právních poměrů samotného dítěte.[251] Nová úprava tak řeší nedostatky té předešlé, kdy za úpravy řešené OSŘ mohlo mít dítě pouze postavení vedlejšího interventa tak, že se přidalo na stranu žalobce nebo žalovaného, tedy na stranu muže nebo matky. Díky úpravě má vlastní postavení a nemůže se stát, že by se řízení vedlo bez něj v případě, kdy by se vedlejším účastníkem nestal. Účinností stávajícího předpisu má tak zaručeno postavení účastníka řízení, což konečně odráží společenský význam problematiky a vedle toho i právo dítěte znát svůj původ. Místní příslušnost řízení se určuje podle dítěte a odráží tak jeho zájem na určení rodičovství.[252]

[251] Šínová, R. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014 [online]. *Bulletin-advokacie.cz.* 21. 1. 2015. [cit. 18. 2. 2024]. http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1.-1.-2014

[252] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 413 a § 416 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, poslanecký tisk č. 931/0.

6.1 Dítě jako účastník řízení

Nositelem způsobilosti být účastníkem řízení je každý, kdo má právní osobnost nebo ten, jemuž ji zákon přiznává. To znamená, že fyzické osoby jsou nositelé procesní subjektivity obecně od narození do smrti a podmíněně také *narciturus*.[253] Způsobilost samostatně právně jednat v řízení má každý v rozsahu, v jakém je svéprávný.[254] Účastenství vymezuje ZŘS v § 6, dle kterého je účastenství navrhovatele pojato formálně tak, že je vázáno na podání návrhu na zahájení řízení. Vymezení dalších účastníků řízení pak závisí na hmotném právu, kdy soud zajišťuje, aby bylo jednáno se všemi osobami, o jejichž právech a povinnostech se má rozhodovat bez ohledu na to, zda je jejich účastenství v návrhu stanoveno.[255] Pokud vyjde v řízení najevo, že účastníkem řízení má být další osoba, soud ji přibere jako dalšího účastníka.[256] Velmi pozitivně lze vnímat fakt, že v paternitních věcech došlo po 1. 1. 2014 díky přijetí ZŘS ke změně účastenství – účastníci již nejsou vymezeni žalobou jako žalobce a žalovaný a soud není vázán návrhem, co se účastenství týče, a může sám přibrat všechny, kterých se řízení týká.[257] V řízení o určení a popření otcovství zákon stanoví účastníkem řízení matku dítěte, domnělého otce nebo muže, jehož otcovství má být popřeno, a oproti dřívější úpravě, obligatorně dítě.[258] Zákon stanoví, že

[253] § 19 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve spojení s §23 a §25 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[254] § 20 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

[255] Levý, J. § 6 In: Svoboda, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 12.

[256] § 7 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[257] Šínová, R. a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu s jejich aktuálními problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 103–104.

[258] § 420 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

opatrovník bude mít postavení účastníka řízení za předpokladu, že byl jmenován opatrovníkem zemřelého domnělého otce. Toto ustanovení reaguje na situace, kdy domnělý otec zemře před zahájením řízení, zároveň je ale zájem na výsledku řízení.[259] Následující ustanovení řeší situace, kdy zemře některý z účastníků řízení.[260]

V řízeních rodinněprávních je pravidlem, že se jej účastní fyzické osoby. Bavíme-li se o řízeních paternitních, bude nutno vymezit účastenství nezletilých osob. Jelikož plnou procesní subjektivitu mají obecně všechny zletilé osoby, u nezletilých se tato posuzuje individuálně. Pokud je nezletilý účastník plně svéprávný, má i plnou procesní způsobilost. Bavíme-li se o nezletilém, který není plně svéprávný, dle § 23 OSŘ může soud rozhodnout, že bude zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, a to i když jde o věc, o níž by jinak mohl jednat samostatně. Ve věcech paternitních, kde z povahy věci hrozí střet zájmů účastníka a jeho zákonného zástupce, jelikož jsou to právě rodiče, kteří jsou také účastníky řízení, musí být s ohledem na tuto skutečnost ustanoven kolizní opatrovník v souladu s ustanovením § 892 odst. 3 NOZ. Úkolem opatrovníka je vzhledem k postavení slabší strany dítěte hájit jeho zájmy a předejít možné kolizi se zájmy ostatních účastníků.[261]

[259] Plynoucí z jeho práva znát své rodiče, případně i z jiných zájmů spočívajících např. v dědictví.

[260] § 421 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[261] Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 338 an.

6.2 Participační práva dítěte v řízeních o určení a popření rodičovství

S ohledem na věk a vyspělost konkrétního dítěte se může stát, že nebude podstatě soudního řízení nikterak rozumět a s ohledem na jeho participační práva plynoucí z mezinárodních smluv je nutno, aby bylo o řízení dostatečně informováno způsobem, jaký odpovídá jeho rozumovým schopnostem. Jelikož je otázka dotčených řízení velmi citlivá, měli by to být v prvé řadě právě rodiče, kteří dítě o tomto řízení informují. Pokud ale takové řešení není ideální, pozice se může ujmout kolizní opatrovník[262] nebo přímo soud, který má v souladu s § 861 odst. 1 NOZ povinnost dítěti poskytnout takové informace o řízení, dle kterých je dítě schopno si utvořit vlastní názor. V souladu s § 20 odst. 4 ZŘS zákon ukládá soudu, zákonnému zástupci a opatrovníku povinnost informovat dítě především o možném dopadu výsledku soudního řízení a o důsledcích, které nastanou, až bude nebo nebude vyhověno jeho názoru k předmětu řízení. Ač NOZ stanovil vyvratitelnou domněnkou hranici dvanácti let na to, kdy je dítě schopno přijmout informace, není vyloučeno, že situaci bude schopno pochopit i dítě mladší a zároveň v některých případech bude těžké vysvětlit podstatu řízení staršímu dítěti. Na každý jeden případ se zkrátka musí nahlížet individuálně. I dítě má právo na spravedlivý proces, z nějž mimo jiné plyne právo se k věci vyjádřit a osobně se projednávání účastnit. Zákon zároveň ukládá povinnost soudu zjistit názor nezletilého dítěte, a to primárně výslechem nebo, a v praxi také velmi často, prostřednictvím OSPOD. Pokud to není vyloučeno, považuji v případě paternitních řízení získání názoru dítěte

[262] Tím bude nejčastěji OSPOD.

přímo výslechem za nejvhodnější. Bavíme se totiž o řízeních, které se přímo dotýkají jeho statusových poměrů, a rozhoduje se přímo o jeho soukromém a rodinném životě. Je tak velmi žádoucí, aby soud získal informace o tom, jaké je přání dítěte na výsledku řízení přímo. Co se osobní účasti nezletilého dítěte u řízení týče, zákon povinnost účasti nestanovuje. Nicméně považuji za důležité nepaušalizovat, zda jeho osobní účast vhodná je či není. Mám za to, že důležitým aspektem vhodnosti účasti bude jak situace na straně dítěte, tedy ať už se jedná o jeho věk, vyspělost, vyrovnanost a vztah k projednávané věci, tak také faktický vztah ostatních účastníků mezi sebou, jelikož je na místě přemýšlet o tom, jaký dopad může mít jeho osobní účast na jeho osobu a zda bude v jeho zájmu. Považuji tedy za důležité zajistit individuální přístup.[263]

6.3 Dítě jako zúčastněná osoba na prohlašovacím řízení dle druhé domněnky

Důvodová zpráva u druhé domněnky chrání zájem dítěte tak, že pokud je dostatečně schopno situaci porozumět, má mít možnost být informováno a k věci se vyjádřit, a to i v řízení před matričním úřadem. Dítě, k němuž má být prohlášeno otcovství, je tedy pokládáno za účastníka prohlašovacího řízení, jemuž je nutno ustanovit opatrovníka.[264] Dochází-li k prohlášení před soudem (a to v některých případech obligatorně), nejedná se o řízení v pravém slova smyslu,

[263] Rogalewiczová, R. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*. 2009, roč. 21, č. 3, s. 1–6.

[264] Důvodová zpráva k vládnímu návrhu § 773 – § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

jelikož soud zde nevydává meritorní rozhodnutí a postup soudu není veden za účelem určení otcovství soudním rozhodnutím.[265] Hmotný ani procesní předpis upravující řešenou problematiku však dítě za účastníka nepokládá, a co víc, nezakotvuje ani jeho právo k tomu, se v řízení vyjadřovat. Argument ve prospěch jeho účastenství lze shledat v jeho účastenství při meritorním řízení,[266] kde je *de facto* totožný předmět řízení, a to určení právního otce. Ač ze zákona neplyne povinnost orgánu[267] zjišťovat názor dítěte, mělo by být naplněno jeho právo na to být informováno a případně se také vyjádřit, ač jeho názor nevede ve své podstatě k ničemu, jelikož jeho nesouhlas nezapříčiní ani to, že by otcovství ustanoveno nebylo, z čehož také vyplývá, že jej nelze momentálně považovat za plnohodnotného účastníka prohlašovacího řízení.[268] Názor podpořil také ÚS, jenž se vyslovil tak, že dětem musí být umožněno účastnit se řízení, která se jich týkají, a s odkazem na svou starší judikaturu poznamenal, že *„je třeba zabránit situacím, kdy je dítě považováno za pouhý objekt, o kterém rozhodují jiní. Pro dítě je právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocítit, že není objektem a pasivním pozorovatelem událostí, ale že je důležitým subjektem práva a také účastníkem řízení“*.[269] V prohlašovacím řízení jde pak beze sporu o věci, které se dětí týkají přímo.

---

[265] Levý, J. § 415 In: Svoboda, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 832.

[266] § 420 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

[267] Tj. soudu a matričnímu úřadu.

[268] Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 42 an.

[269] Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. 3304/13.

7 Práva putativního otce

K celistvosti je na místě dodat alespoň malý exkurz do problematiky práv putativních otců. Jak plyne z výkladu výše, domnělý otec nemá dle aktuální právní úpravy právo otcovství matrikového otce popřít. Velmi problematickou je aktuálně otázka práva domnělého otce na styk s dítětem bez zasažení do již určených statusových poměrů. Zákonem stanovené právo na styk s dítětem mají vedle příbuzných také osoby společensky blízké, pokud k nim má dítě nikoli přechodný citový vztah a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s touto osobou mohl dítěti způsobit újmu.[270] Styk by měl tedy být určen soudem v případě, kdy tato osoba má s dítětem pozitivní vztah, přebírá alespoň částečně péči, a umožnění styku je tak v nejlepším zájmu dítěte.[271] Z rozhodnutí ESLP lze dále dojít k tomu, že právo na styk má i biologický otec, jenž neměl do té doby možnost si s dítětem vytvořit rodinnou vazbu, a rodinný život pak může být i potenciálního charakteru. Umožněním styku s biologickým otcem pak dochází k možnosti dítěte uvědomit si svůj vlastní původ.[272] V minulosti ÚS, přičemž vycházel z výkladu ESLP, přiznal biologickému otci dítěte alespoň minimální práva v situaci, kdy se matrikovým otcem stal manžel matky a zároveň jiný než biologický otec, na základě první domněnky. ÚS nalezl řešení v ustanovení § 771 NOZ, jež definuje příbuzenství jako vztah dvou osob založený na pokrevním poutu nebo na základě osvojení. Ač biologický otec nemá status právního otce, je

[270] § 927 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[271] Westphalová, L. § 927. In: Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1065.

[272] K tomu viz *Anayo proti Německu*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 21. 12. 2010, č. stížnosti 20578/07.

příbuzným dítěte, a z této skutečnosti mu pak plyne právo na styk s dítětem dle § 927 NOZ. Soud zde čerpal mimo jiné z rozsudku ESLP ve věci *Ahrens proti Německu*, ze kterého vychází, že biologický otec nesmí být úplně vyloučen ze života dítěte, pokud zde nejsou důvody důležité z hlediska jeho nejlepšího zájmu.[273] V tomto rozhodnutí ÚS také kritizoval zákonodárce, jenž dle něj nedostatečně reflektuje zájmy biologických otců. Na druhou stranu, z judikatury ESLP nevyplývá popěrné právo putativního otce, a to vzhledem k rozdílným pohledům jednotlivých zemí na tuto problematiku a absenci nezbytného konsenzu.[274] Později vydal ale rozhodnutí NS, který se vyslovil tak, že pokud popření otcovství sleduje soulad biologického, právního a sociálního otcovství, může výjimečně otcovství manžela matky popřít také biologický otec.[275] ÚS však rozhodnutím z tohoto roku vytvořil opětovné vakuum po tom, co neshledal protiústavním neprovedení testu DNA putativního otce. Domnělý otec však v tomto případě ani neměl za cíl měnit již určené statusové poměry k dítěti na základě domněnek, ale pouze dostát svého práva na styk s dítětem a přispívat na jeho péči. Soud zde judikoval, že s ohledem na nízký věk dítěte bude možno v budoucnu případ posuzovat opětovně s ohledem na změnu poměrů v rodině. Otázkou ale zůstává, jak se v tomto případě zájem dítěte za pár let změní. Mám za to, že ÚS zde zbytečně smíchal otázku rodičovství a otázku styku s dítětem po tom, co sám shledal ve svých dřívějších rozhodnutích ústavně konformním právo biologického otce na styk s dítětem.[276]

[273] *Ahrens proti Neměcku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 22. 3. 2012 č. stížnosti 45071/09.

[274] Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16-1.

[275] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2021, sp. zn. 21 Cdo 19/2018.

[276] Nález Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2024, sp. zn. I. ÚS 1858/23.

Citované rozhodnutí opět ještě víc prohloubilo nejistotu putativních otců a tím zároveň i dětí v podobných případech, jež nemají najisto postavena ani minimální práva na společný styk.

8 Závěr

Již v úvodu byla nastíněna opatrnost legislativy ve vztahu k normám rodinného práva, potažmo rodičovství, z důvodu lpění na tradici a také značné citlivosti celé problematiky. Pokud bych měla vyjádřit to, jak tuzemské normy rodinného práva upravují postavení dítěte ve statusových poměrech, byla by to právě ona obezřetnost, značná konzervativnost a rigidita, což můžeme vnímat napříč celým textem práce. Úprava mateřství a otcovství se dítěte bezprostředně dotýká a zasahuje do jeho života, protože jsou to právě rodiče, kteří nejen, že o dítě pečují a vytváří s ním citový vztah, ale také je dobré si uvědomit, že nesou rodičovskou odpovědnost tkvící mimo jiné ve výživě. Jedná se tedy o práva dítěte, plynoucí z jeho samotné existence a hmotného zabezpečení. Nemám za to, že soudobá legislativa by podávala ve všech směrech dítěti ideální a jasné postavení.

Úprava mateřství se v čase v podstatě nezměnila, a to ani s vývojem asistované reprodukce, kdy například nemožnost uzavřít surogační smlouvu, bez které má dítě od začátku zcela nejasnou budoucnost (což se mimo jiné ukazuje také v praxi), vnímám jako obrovskou hrozbu a mezeru. To navíc v kombinaci s velmi nejasnou úpravou popěrného práva, kdy není postaveno najisto, kdo vlastně může řízení iniciovat – úprava totiž odkazuje na normy upravující otcovství, které se ale určuje na základě zcela odlišných pravidel. V případě popírání mateřství má tak slovenská úprava jistě navrch, jelikož podává samostatnou úpravu a jistotu účastníků a iniciátorů řízení.

Úprava první domněnky otcovství odpovídá požadavku stability rodinných vztahů a manželské věrnosti. Jelikož zde otcovství k dítěti nastupuje ze zákona, a tedy i v co nejkratším možném čase, chrání tak

jeho zájem na co nejrychlejším stanovení rodinných vazeb. Nedostatek lze shledat v absenci ustanovení, které by dávalo soudu v případě zištných sňatků možnost bez návrhu zahájit popěrné řízení, a tím potažmo více chránit i dítě narozené do takového manželství. Naopak kladně lze hodnotit relativně krátké a najisto postavené lhůty k popření otcovství, jež jsou v sousedním Slovensku snad až neúměrně dlouhé, a především postrádají objektivní charakter.

Velmi pozitivně lze hodnotit posun od minulé úpravy, který způsobil zavedení konverze první domněnky ve druhou, a tím urychlil celý proces stanovení otcovství vzhledem k aktuálnímu trendu vysoké rozvodovosti manželství. Vzhledem k neexistenci analogického ustanovení na Slovensku by bylo vhodné, aby se tamní zákonodárce inspiroval se zavedením podobného pravidla, a tím předešel zbytečným průtahům. Podobně lze hodnotit i charakter tzv. *první a půlté* domněnky, který správně reagoval na posun v oblasti asistované reprodukce a opět nabízí snadnější nastavení rodinněprávních poměrů než za pomoci případného určování dle jiných domněnek. I v tomto případě by slovenský zákonodárce měl vzít v úvahu běh času a nastavit stejné podmínky pro sezdané i nesezdané páry, jako je tomu v tuzemsku.

Mám za to, že jedním z největších nedostatků aktuální úpravy otcovství v obou zemích je neexistence lhůt k určení otcovství dle druhé domněnky. Účelem takové lhůty by bylo určit časový úsek, ve kterém je ještě možno změnit tak zásadní statusové poměry, jako je rodičovství k dítěti. Její neexistence totiž může mít za následek bezprecedentní situace spolu s kombinací nemožnosti dítěte daný poměr v tuzemsku rozporovat. Ač v takovém případě může zasáhnout soud zahájením řízení o popření otcovství z moci úřední, na takové řízení ale dítěti nevzniká žádný právní nárok. I přesto, že zákonodárce u druhé

domněnky otcovství zavedl do zákona pojem neplatnosti souhlasného prohlášení, chybí explicitní zakotvení charakteru takové neplatnosti a s tím související nejistota případného uplatnění.

Co se týče třetí domněnky a ve své podstatě i systému zákonných domněnek otcovství jako celku, může úprava působit překonaná v momentě, kdy jsou k dispozici moderní DNA diagnostiky, s jejichž pomocí lze stanovit *de facto* jistého otce. Mám za to, že ač se soulad biologického a právního otcovství v každém jednotlivém případě může jevit jako snová představa, není dobře realizovatelná. Zaprvé by se porovnáváním vzorků DNA v každém případě presumovala nevěra a zadruhé by soudy pravděpodobně neřešily jinou agendu než určování rodičovství, což by mimo značný ekonomický zásah zajisté nepomohlo ani samotnému dítěti, které má mít ideálně hned po narození postaveno najisto, kdo jsou jeho rodiče, kdo o něj bude pečovat a vyživovat ho. V neposlední řadě nemusí být soulad biologického a právního rodičovství vždy v zájmu dítěte.

Na základě výkladu v celé práci lze konstatovat důležitost zavedení aktivní legitimace dítěte k popření otcovství, jež nebyla ani dodnes stanovena, a to s absencí jakékoli argumentace proti jejímu přijetí. Doteď tedy nevíme, jaký důvod vede zákonodárce k tomu, obdobné ustanovení nepřijmout. Nelze tak ani v dnešní době o dítěti mluvit jako o aktivním účastníku řízení ve věcech popírání otcovství. V této chvíli lze velmi kladně hodnotit slovenskou úpravu, jež popěrné právo dítěte obsahuje, a to již skoro po dvě desetiletí.

Z porovnání obou právních řádů nevychází nic jiného než to, že by jeden od druhého mohly načerpat inspiraci napříč všemi instituty úpravy rodičovských poměrů k dítěti.

Použité zdroje

Monografie

1) Cirák, J. a kol. *Rodinné právo. Druhé vidanie*. Šamorín: Heuréka, 2008.
2) Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl 1.: Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
3) Frintová, D. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
4) Jemolo, A. C. *La Famiglia e il Diritto*. Annali della Facoltà Juridica della Università di Catania. II., 1948.
5) Klíma, K. *Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
6) Králíčková, Z. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020.
7) Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.
8) Králíčková, Z., Hrušáková, M. a kol. *Rodinné právo.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022.
9) Kratochvíl, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
10) Macková, A. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: Leges, 2016.
11) Muránska, J. a kol. *Základy rodinného práva. Rodičia a deti – Výživné*. Bánska Bystrica: UMB Belianum, 2019.
12) Petrov, J. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.
13) Polišenská, P. *Rodinné právo. Právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer,2019.
14) Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C.H. Beck, 2015.
15) Radvanová, S. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978.

16) Rogalewiczová, R. *Dítě v rodičovském konfliktu.* Praha: Leges, 2019.
17) Svoboda, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.
18) Svoboda, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
19) Šínová, R. a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013.
20) Šínová, R. a kol. *Občanský zákoník IV. Svazek. § 655-975 Rodinné právo. Velký komentář.* 1. vydání. Praha: Leges, 2016.
21) Šínová, R. a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu s jejich aktuálními problémy*. Praha: Leges, 2010.
22) Šmíd, O. a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017.
23) Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016.
24) Zuklínová, M. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023.

Odborné články

1) Bruncko, S. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič? In: Šmíd, O., Westphalová, L. *Dny Práva 2012.* Brno: Masarykova univerzita, 2013.
2) Cirbusová, M. Anonymita osvojení vs. právo dítěte znát svůj původ. In: Cirbusová, M a kol. *Dny Práva 2011.* Brno: Masarykova univerzita, 2012.
3) Grochová, M. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*.2018, č. 3.
4) Hrušáková, M., Králíčková, Z. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 2.
5) Kandalec, P., Kristková, A. Popírání otcovství ex officio. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 12.
6) Kotroušová, D. Popírání domněnky otcovství vázané na souhlas k provedení umělého oplodnění: otazníky české právní úpravy. In:

Právné rozpravy on-screen III. Sekcia súkromného práva. Bánská Bystrica: Belianum, 2021.

7) Králíčková, Z. Právo na respektování rodinného života: tradice v. alternativy. In: Králíčková, Z. a kol. *Dny práva 2011*.Brno: Masarykova univerzita, 2011.
8) Pektorová, M., Ventruba, P. Surogace? Ano,či ne? Kazuistika. *Česká gynekologie*. Praha: Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně, 2015, roč. 80, č. 4.
9) Rogalewiczová, R. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*. 2009, roč. 21, č.3.
10) Šínová, R. K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, *Soukromé právo*, 2016, roč. 4, č.9.
11) Westphalová, L., Šínová, R. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*. 2019, roč. 158, č.12.

Internetové zdroje

1) A rise in births outside marriage [online]. *Eurostat.* 7.8.2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage and divorce statistics#A rise in births outside marriage
2) Adams, T. A focus on surrogate consent and parental orders [online]. *stowefamilylaw.co.uk.* 7.2.2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.stowefamilylaw.co.uk/blog/2023/02/07/a-focus-on-surrogate-consent-and-parental-orders/
3) Ciprýn, Š., Flašíková, L. Náhradní mateřství v českém právu [online]. *pravniprostor.cz.* 18.11.2019. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nahradni-materstvi-v-ceskem-pravu
4) Čamdžićová, S., Kučerová, T. Úvaha nad institutem náhradního mateřství v mezinárodním kontextu [online]. *pravniprostor.cz.* 27.1.2021. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/uvaha-nad-institutem-nahradniho-materstvi-v-mezinarodnim-kontextu
5) Hofschneiderová, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte [online]. *epravo.cz.* 17.10.2017. [cit. 18. 2. 2024].

https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html

6) Implementace Úmluvy o právech dítěte v České republice. [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky.* [cit. 18. 2. 2024]. https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91260

7) Malenovský, J. *Evropská ochrana lidských práv*. [online]. Mezinárodní právo veřejné. Právo a právní věda. Právnická fakulta. Masarykova Univerzita. 16.10.2023. [cit. 18. 2. 2024]. https://is.muni.cz/auth/el/law/podzim2023/MP905Zk/um/zaznamy_prednasek/?predmet=1561776

8) MPSV vydalo metodiku pro případy dětí odložených do babyboxů. [online]. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. 16.3.2006. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.mpsv.cz/documents/20142/826137/160306b.pdf/890f3850-9dd1-72ef-26f0-aeae5145fca1

9) Náhradní mateřství se zvrhlo ve výnosný obchod s dětmi, upozorňuje Válková, chce přísné tresty [online]. *ceska-justice.cz.* 27.4.2023. [cit. 18.2.2024]. https://www.ceska-justice.cz/2023/04/nahradni-materstvi-se-zvrhlo-ve-vynosny-obchod-s-detmi-upozornuje-valkova-chce-prisne-tresty/

10) Šínová, R. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1.1.2014 [online]. *Bulletin-advokacie.cz.* 21.1.2015. [cit. 18. 2. 2024]. http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1.-1.-2014

11) V prvním pololetí loňského roku činil podíl dětí narozených mimo manželství 47,7 % viz Pohyb obyvatelstva – 1. pololetí 2023. [online]. *Český statistický úřad.* 11. 9. 2023. [cit. 18.2.2024]. https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-1-pololeti-2023

12) Valc, J. Právo znát genetický původ jako součást osobnostních práv dítěte počatého anonymním způsobem. [online]. *pravniprostor.cz.* 18. 1. 2021. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/o-pravo-znat-geneticky-puvod-jako-soucast-osobnostnich-prav-ditete-pocateho-anonymnim-zpusobem

13) Zárubnická, A. Kukačky ve světe: Záměna dětí je častější, než by se zdálo. Kde všude se stala? [online]. *runwayonline.cz.* 22.1.2023. [cit. 18.2.2024]. https://runwayonline.cz/tema/zamena-deti-ve-svete-kde-vsude-k-ni-doslo/

14) Konečná, D. Co přináší novela zákona o matrikách v roce 2024? [online]. *arws.cz.* 11.3.2024. [cit. 18. 2. 2024]. https://www.axrws.cz/novinky-v-arrows/co-prinasi-novela-zakona-o-matrikach-v-roce-2024

15) EU crude divorce rate on the rise [online]. *Eurostat.* 10.7.2020. [cit. 18. 2. 2024]. https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200710-1?inheritRedirect=true&redirect=/eurostat/en/news/whats-new

16) Ben-Naftali, O., Canor, I. Evans v. United Kingdom. The American Journal of International Law [online]. *Cambridge University Press*, 2008, s. 128-134 [cit. 18. 2. 2024]. https://www.jstor.org/stable/40007773

17) Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a legislativní radě vlády). [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz.* 2000. [cit. 18. 2. 2024]. http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf

18) Stanovisko výborů ČPS JEP, ČNeoS JEP a Společnosti sociální pediatrie ČLS JEP k problematice babyboxů. [online]. *pediatrics.cz.* 7. 12. 2015. [cit. 18.2.2024]. https://www.pediatrics.cz/content/uploads/2018/08/stanovisko-k-babyboxum.pdf

Ostatní prameny

1) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č.89/2012 Sb., občanský zákoník, poslanecký tisk č. 362/0.

2) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, poslanecký tisk č.931/0.

3) Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 296/2017 Dz.
4) Dvořáková, J. Utajený porod. Praha, 2015. *Studentská vědecká a odborná činnost*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.